

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

”En mäa tienny, että näin hienoja asioita teen.”

Temperamenttien tunnistaminen ja hyödyntäminen päivähoidon
toiminnansuunnittelussa

Eeva-Leena Koivuranta

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2011

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä:	Koivuranta Eeva-Leena
Opinnäytetyön nimi:	”En mäa tienny, että näin hienoja asioita teen” Temperamenttien tunnistaminen ja hyödyntäminen päivähoiton toiminnansuunnittelussa
Sivuja (+liitteitä):	41+3
Opinnäytetyön kuvaus:	<p>Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, kuinka lastentarhanopettajat tunnistavat lasten temperamenttien sekä tiedon hyödyntämistä päivähoiton toiminnansuunnittelussa.</p>
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:	<p>Opinnäytetyön teoreettisessa osassa käsittelen persoonallisuutta ja sen kehittymistä sekä temperamenttia ja temperamenttiteorioita. Käsittelen työssäni päivähoiton toimintaa ohjaavia asiakirjoja sekä päivähoiton toiminnansuunnittelua.</p>
Metodologinen esittely:	<p>Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen. Keräsin aineiston haastattelemalla neljää (4) lastentarhanopettajaa, jotka ovat työskennelleet pitkään päivähoitossa. Suoritin haastattelut yksilöteemahaastatteluina. Litteroidun aineiston ja analysoin teemoittelua ja teemakortistoa käyttämällä.</p>
Keskeiset tutkimustulokset:	<p>Sain tuloksiksi, että lastentarhanopettajat tunnistavat ja hyödyntävät työssään temperamentteja. Temperamenttien tuntemus oli tärkeää ja toiminnansuunnittelussa temperamenttityyppien tuntemusta hyödynnetään, vaikka sitä ei tiedostettukaan. Toiminnan suunnitteluun yksin on riittävästi aikaa, mutta työyhteisön kanssa suunnittelu-aika on vähäistä. Kasvattajan rooli erilaisten temperamenttien ohjaamisessa ja huomioimisessa nousi merkittäväksi teemaksi haastattelujen aikana.</p>
Johtopäätökset:	<p>Temperamentit ovat tunnistettuja ja tärkeä osa päivähoiton toiminnansuunnittelua. Tiimin yhteistä suunnittelu-aikaa tulisi päivähoitossa lisätä. Koulutus temperamenttien ohjaamiseen olisi tarpeen, erityisesti temperamentin ja erityisyyden erottamisen helpottamiseksi.</p>
Asiasanat:	varhaiskasvatus, temperamentti, päivähoiton toiminnansuunnittelu, persoonallisuus

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Author:	Koivuranta Eeva-Leena
Title:	"I didn't know that I do such great things" temperaments identification and exploitation of it in the child care planning
Pages (+appendixes):	41+3
Thesis description:	<p>This thesis aims to examine how kindergarten teachers to identify children's temperaments, and data recovery in the planning of day care.</p>
Theoretical summary:	<p>The theoretical part of the deal with the personality and its development as well as temperament and temperament theories. I handle my work day care of the guiding documents, and the day care business planning.</p>
Methodological summary:	<p>Of this study is qualitative. I collected the material by interviewing four (4) kindergarten teachers, who have worked a long day care. Conducted the interview with an individual theme interviews. Transcribed material and analyzed using different themes and t themecards.</p>
Main results:	<p>I got the results that the kindergarten teachers to identify and exploit their work temperaments. Knowledge of the temperaments was important for the design and operation of temperament types of knowledge are exploited, although it is not recognized at all. Business planning alone is enough time, but the workplace with the design time is limited. The educator's role in guiding different temperaments, and then increased significantly to reflect the theme during the interviews.</p>
Conclusions:	<p>Temperaments are identified and an important part of day-care business planning. Team of common planning time should be in day care to add. Education temperaments would be necessary to control, especially in temperament and uniqueness of the separation easier.</p>
Key words:	early childhood education, temperament, child care planning, personality

SISÄLLYS

Tiivistelmä

Abstract

1 JOHDANTO	5
2 METODOLOGINEN OSIO	7
2.1 Tutkimusote ja – menetelmät	7
2.2 Aineiston kerääminen ja analysointi	8
2.3 Opinnäytetyö prosessina	13
3 PÄIVÄHOIDON TOIMINNANSUUNNITTELUA OHJAAVAT ASIAKIRJAT	17
3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma sekä työ- ja virkaehtosopimus	17
3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma ja temperamentti	19
4 PERSONALLISUUS JA SEN KEHITTYMINEN	22
4.1 Persoonallisuuden rakenne	22
4.2 Persoonallisuuden kehittyminen	25
5 TEMPERAMENTTI JA KÄYTETYT TEMPERAMENTTITEORIAT	27
5.1 Temperamentin määrittelyä	27
5.2 Interaktiivinen temperamenttiteoria	28
5.3 Bussin & Plomin ja Kaganin temperamenttiteoriat suhteessa interaktiiviseen temperamenttiteoriaan	35
6 POHDINTA	37
LÄHTEET	40
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Työssäni selvitän lastentarhanopettajien kykyä tunnistaa lasten temperamentteja ja sitä hyödyntävätkö he tätä tuntemusta toimintaa suunniteltaessa. Idean työhöni sain idean suuntaavassa harjoittelussa päivähoitossa, vaikka toki kiinnostus temperamentteihin oli syntynyt jo opintojen aikaisemmassa vaiheessa, kun temperamentteja oli käsitelty tunneilla. Temperamentteja ei kuitenkaan käsitelty tarpeeksi, mikä toi minulle halun hankkia lisätietoa asiasta ja opinnäytetyö oli siihen sopiva paikka. Temperamentit liittyvät moniin asioihin lapsen elämässä, siksi niiden tuntemus tulevana lastentarhanopettajana on merkityksellistä. Harjoitellessani päivähoitossa ryhmässä oli monta erityislasta ja heidän touhujaan seuratessa minua alkoi mietityttää, voitaisiinko heidän kasvuaan tukea temperamenttituntemuksen avulla.

Mielestäni aihe on merkittävä, koska erityistä tukea tarvitsevien lapsien määrä kasvaa kaiken aikaa. Varhaiskasvatuksessa huomioon otetut temperamenttipiirteet voisivat auttaa lasta selviämään myöhemmin koulussa paremmin. Temperamentti vaikuttaa merkittävästi lapsen tapaan oppia ja tältä pohjalta sen tiedon hyödyntäminen olisi tärkeää. Temperamenttien tuntemuksen selvittäminen on mielestäni ajankohtaista, koska lapsen temperamentin tuntemus on tärkeä osa päivähoiton henkilökunnan ja vanhempien yhdessä laatimaa lapsen yksilöllistä varhaiskasvatussuunnitelmaa. Temperamentteja on toki tutkittu paljon, mutta ei aiemmin tällä tavalla. Lisäksi on todettu, että temperamentin ja kehityksellisten vaikeuksien erottaminen toisistaan on hankalaa (Koivunen 2009, 19–24). Tämän vuoksi oli merkittävää selvittää lastentarhanopettajien tietoisuutta temperamenteista, sillä temperamenttien nostaminen keskusteluun auttaa lastentarhanopettajia tiedostamaan temperamentin merkitystä ja hyödyntämään tietoutta aiempaa enemmän.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua ja analyysin tein käyttäen teemoittelua ja teemakortistoa. Työtäni varten haastattelin neljää lastentarhanopettajaa, jotka kaikki työskentelivät saman kaupungin alueella. Kaksi lastentarhanopettajaa työskenteli esikouluryhmässä ja kaksi 3-5-vuotiaiden ryhmässä. Haastattelut tein yksilöhaastatteluna helmikuussa 2011. Työni keskeisenä teoriana on interaktiivinen temperamenttiteoria, johon olen pyytänyt lastentarhanopettajia haastatteluissa asioita yhdistämään. Olen käsitellyt työssä myös persoonallisuutta ja sen kehittymistä, sillä temperamentti luo sille tärkeän pohjan.

Työhöni en ole tehnyt erillistä tulososiota, vaan olen lisännyt tulokset teoriaosan joukkoon, jotta asian ymmärtäminen sekä teoreettisesti että empiirisesti olisi luontevaa. Lisäksi työssäni on pohdintaosio, jossa käsittelem opinnäytteen tekemistä prosessina sekä esitellään aineistosta tehtyjä johtopäätöksiä ja pohdin tulevia tutkimuskohteita.

2 METODOLOGINEN OSIO

2.1 Tutkimusote ja – menetelmät

Työhöni liittyviä tutkimuskysymyksiä oli kaksi. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten lastentarhanopettajat tunnistavat erilaisia temperamentteja? Temperamenttien tunnistamista koskevalla tutkimuskysymyksellä, halusin saada selville, kuinka hyvin lastentarhanopettajat tuntevat lasten erilaiset temperamentit ja osaavatko he liittää niihin erilaisia piirteitä. Toinen tutkimuskysymykseni oli, miten he käyttävät tätä tietoisuutta hyväkseen suunnitellessaan päivähoidon toimintaa? Toisen tutkimuskysymykseni päivähoidon toiminnansuunnittelusta oli tarkoitus kartoittaa lastentarhanopettajien toiminnansuunnittelua ja temperamenttien yhdistämistä siihen. Näiden kahden tutkimuskysymyksen avulla uskoin saavani riittävästi tietoa, jotta saisin opinnäytetyöhöni aineistoa. Ennen työni aloittamista minulla oli ajatus, ettei temperamenteista tiedetä tarpeeksi, jotta niitä voitaisiin hyödyntää toiminnansuunnittelussa. Tämä ennakkokäsitys vaikutti tutkimuskysymyksiä laadintaan ja oikeastaan koko opinnäytetyön aiheen syntymiseen.

Valitsin opinnäytetyöni tutkimusotteeksi kvalitatiivisen tutkimuksen, koska en halunnut saada aikaiseksi yleistettävää tietoa, vaan mahdollisimman tarkan kuvauksen valitsemieni lastentarhanopettajien temperamenttien tuntemuksesta. Olen aikaisemmissa opinnoissani tehnyt kvantitatiivisen tutkimuksen ja halusin päästä kokeilemaan toisenlaista tapaa tehdä tutkimusta. Tutkimuksia voi tehdä käytännössä kahdella tavalla kvali- tai kvantitatiivisesti.

Kvantitatiivinen tutkimus tarkoittaa sellaista tutkimusta, jossa pyritään hakemaan asioita numeroiden kautta ja sen etenemissuunta on laajasta kokonaisuudesta pieniin paloihin, kun taas kvalitatiivinen tutkimus etenee yhdestä pienestä tiedonjyvästä suureksi kokonaisuudeksi. Kvantitatiivinen tutkimus pyrkii luomaan yleistyksiä, ennustamaan, selittämään ja ymmärtämään, kun taas kvalitatiivinen tutkimus pyrkii luomaan teorioita asioiden ymmärtämiseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20–25.) Halusin työssäni käsitellä sekä kvanti- että kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä, koska itse jouduin niitä paljon pohtimaan tutkimusotettani valitessa. Kvantitatiivista tutkimusotetta käsitellen

lyhyemmin, koska olen valinnut kvalitatiivisen tutkimusotteen. Kvalitatiivisen tutkimusotteen valitsin, koska en pyri työlläni löytämään yleisiä totuuksia, vaan muutaman lastentarhanopettajan näkemyksen asiasta sekä ymmärtämään tutkittavaa asiaa paremmin.

Kvalitatiivisessa tutkimusotteessa pyritään kuvaamaan tutkittavaa asiaa mahdollisimman tarkasti ja laajasti. Tutkimuksella ei niinkään kuvata entuudestaan olemassa olevia asioita, vaan yritetään löytää tutkittavasta aiheesta tosiasioita. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on merkittävää pyrkiä löytämään kokonaisvaltaisesti tietoa todellisista tilanteista, joissa tutkittavana on ihminen, jolta tutkija saa tarvittavaa tietoa keskustelujen ja omien havaintojensa kautta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 151–155.) Työssäni en pyri kuvaamaan temperamenttia tai päivähoiton toiminnan suunnittelua, vaan kokonaisvaltaisesti sitä, miten hyvin temperamentit tunnistetaan ja osataanko niitä hyödyntää suunniteltaessa päivähoiton arkea. Haluan siis pureutua päivähoiton arkisiin tilanteisiin ja siihen, miten niiden suunnittelu on toteutettu temperamenttien kannalta.

Työni on luonteeltaan tapaustutkimus, jonka tarkoituksena on tuottaa yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei yritä testata olemassa olevia teorioita tai hypoteeseja, vaan löytää tutkittavasta aiheesta ennalta arvaamattomia seikkoja. Minulla ei ollut etukäteen mitään teoriaa, mitä lähdin testaamaan, vaikka olisinkin oman mielipiteeni ehkä asiasta luonut. Minun tehtäväni oli löytää asiasta uutta ja ennalta arvaamatonta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää huomioida, että menetelmät, joilla tietoa lähdetään tutkimuksessa hakemaan, ovat sellaisia, että esille tulisivat mahdollisimman tarkkaan tutkittavien mielipiteet ja ajatukset. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelmakin usein muotoutuu tutkimusta tehtäessä ja jokainen tutkittavan vastaukset tulee käsitellä ainutkertaisina ja tulkinta tulisi tehdä siltä pohjalta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 151–155.)

2.2 Aineiston kerääminen ja analysointi

Opinnäytetyöni aineiston keräsin haastattelemalla neljää (4) lastentarhanopettajaa, jotka kaikki ovat työskennelleet pitkään päivähoitossa ja tällä hetkellä työskentelevät 3-5-

vuotiaiden ryhmässä. Haastatteluissa selvisi, että haastateltavani olivat toimineet lastentarhanopettajina vähintään kymmenen vuotta ja kaikilla heillä oli kokemusta päivähoidon kaikista ikäryhmistä. Valitsin työskentelyn pitkäkestoisuuden kriteerikseni, koska ajattelin lastentarhanopettajilla olevan kokemusta isosta lapsimäärästä, mikä voisi helpottaa temperamenttien tunnistamisessa. Voihan tietenkin olla, että lyhyen aikaa työskennellyt voi tunnistaa temperamentteja aivan yhtä hyvin, mutta jotenkin rajaus oli tehtävä. Valitsin lastentarhanopettajat lastenhoitajien sijaan siksi, että he vastaavat päivähoidon toiminnansuunnittelusta kokonaisuudessaan. Lisäksi tulen koulutuksessani saamaan lastentarhanopettajakelpoisuuden, mikä oli lastentarhanopettajien valintaa tukeva asia. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on luontaista, että kohdejoukko on tarkoin etukäteen harkittu eikä satunnaisena otoksena valittu. Haastateltavien valinta on suoritettava huolella, että heillä on juuri tarvittavaa tietoa tutkimusta varten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005. 151–155; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Pohdin pitkään työtä tehdessäni, olisiko ollut parempi ottaa haastateltaviksi lastentarhanopettajia, joita en tunne entuudestaan. Tein kuitenkin valinnan tuttujen lastentarhanopettajien eduksi, sillä ajattelin, että heidän on helpompaa antaa rehellisiä vastauksia. Lisäksi minulle entuudestaan tuttu toimintaympäristö antoi heille mahdollisuuden puhua lapsista nimeltä. Lisäksi täydellisen anonyymiyden takaaminen auttoi haastateltavia totuudenmukaisten vastauksien antamisessa.

Keräsin aineiston helmikuussa 2011. Jokaiselle haastattelulle varasin aikaa kaksi tuntia, jotta haastateltaville oli riittävästi aikaa miettiä asioita. Lähetin teemarungot (liite 3.) haastateltaville etukäteen tutustuttavaksi saatekirjeen (liite 3.) mukana, jossa kerroin opinnäytetyöni tarkoituksesta ja käytännön asioista, jotka haastattelun tekemiseen liittyivät. Haastattelua tehtäessä tulee ottaa huomioon tilanne ja tilat, jossa haastatellaan, sillä niiden tulisi olla haastateltavalle mahdollisimman tuttuja ja turvallisia. Lisäksi on syytä huolehtia, että haastattelutilanne on rauhallinen, eikä häiriötekijöitä pääse syntymään. (Vastamäki & Eskola 2010, 24–42.) Tämän vuoksi ajattelin, että haastattelut teen työajan ulkopuolella, mikäli se haastateltaville sopii ja he voisivat valita mieleisen paikan, jossa haastattelutilanne olisi mahdollisimman luonteva. Haastattelun nauhoittamiseen pyysin luvan haastateltavilta ja lainasin koululta nauhurin.

Valitsin haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun, jota joissakin tapauksissa kutsutaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa on etukäteen määritelty

erilaiset teemat, mutta ei tarkkaa kysymysjärjestystä eikä – muotoa. Tässä haastattelutyypissä tulee olla tarkkana, että kaikki käsiteltävät asiat teeman sisältä tulevat läpikäytyksi. Teemahaastattelu on nimenä hieman hämäävä, sillä haastattelun sijaan tilanne muistuttaa enemmän keskustelua kuin tarkkojen kysymysten esittämistä. (Eskola & Suoranta 2003, 84–94.; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2005, 193–198; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Valitsin teemahaastattelun tutkimusmenetelmäksi, koska se on tapa saada selville asioita varsin vapaamuotoisesti, jolloin asiat tulevat esille juuri sellaisina kuin haastateltava ne ajattelee. Lisäksi valmiit teemat varmistavat, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi pääpiirteittäin samat asiat. Haastattelutilannetta varten tein teemarungon, joka koostui neljästä eri teemasta eli aihepiiristä, joita minulla olivat taustatiedot, temperamentti, temperamenttipiirteiden tunnistaminen ja päivähoiton toiminnansuunnittelu. Tarkensin niitä kysymyksillä ja lisäksi tein vielä pieniä apukysymyksiä tilannetta helpottamaan, jos käy niin, etteivät haastateltavat itse kerro tarpeeksi. Teemat nousivat teemarunkooni lukemani teorian pohjalta. Teoriaa lukiessani pidin koko ajan mielessäni tutkimuskysymykset, joihin olin lähtenyt tietoa hakemaan. Teemojen tekemisessä käytin apuna kirjallisuutta ja teoriaa, kuten Vastamäki & Eskola (2010, 24–42) suosittelevat. Heidän mielestään olennainen asia teemarunkoa tehtäessä on, että koko ajan pitää mielessä ongelma, johon vastausta on hakemassa.

Haastattelu on mielestäni sopiva tiedonkeruu tapa monesta syystä. Olen aiemmin tehnyt opinnäytteen kyselomakkeella ja nyt halusin kokeilla jotakin uutta, kun lähdin etsimään työlleni sopivaa tapaa löysin haastattelun. Valintaani vahvisti Tutkija ja kirjoita-teoksen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 193–198) lukeminen, koska siellä käsiteltiin haastattelun joustavuutta aineistonkeruutapana sekä siitä saatuja vastauksia, jotka voivat olla hyvin monitahoisia. Lisäksi minua houkutteli vastauksien jälkeenpäin täydentäminen, kun taas aiemmin kyselylomakkeella tekemässäni opinnäytteessä en voinut tarkentaa vastauksia myöhemmin, koska en tiennyt, ketä vastaajat olivat. Lisäksi aiemmassa työssäni vastauksien saaminen oli hieman haastavaa, joten ajattelin, että haastateltavien saaminen voisi olla helpompaa. Tutki ja kirjoita- teoksessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2005, 193–198) puhuttiin toki myös haastattelun negatiivisesta puolesta, kuten sosiaalisesti sopivasti vastaamisesta. Minun opinnäytteeni kohdalla en

kuitenkaan usko tätä ongelmaa olevan, sillä haastateltavien tarkka valitseminen etukäteen ja nimettömänä pysyminen auttaa heitä antamaan rehellisiä vastauksia.

Haastattelun suoritin yksilöhaastatteluna, koska halusin antaa jokaiselle haastateltavalle oman aikansa, saadakseni selville juuri hänen ajatuksensa ja mielipiteensä. Ryhmähaastattelua en valinnut, koska mielestäni siinä tilanteessa voi käydä niin, että yksi ryhmästä puhuu ja toiset kuuntelevat. Tällöin en saa selville käytännössä kuin yhden tietämyksen asiasta. Haastattelutilanteessa käytin apunani temperamenttipiirrelistää (liite 2.), jonka pohjalta haastateltavat saivat nimetä kolmeen temperamenttityyppiin asioita. Nauhoitin haastattelut, jotta minulla oli mahdollisuus keskittyä aidosti kuuntelemaan ilman keskeytyksiä tai kirjoittamista.

Analyysimenetelmäni oli teemoittelu, joka lähti liikkeelle litteroinnista. Litteroinnin tein jokaisen haastattelun jälkeen kirjoittamalla haastattelun sanasta sanaan tietokoneelle. Haastatteluista sivuja tuli yhteensä 12. Litteroinnin jälkeen etsin aineistosta usein toistuvia asioita. (Eskola & Suoranta 2003, 174–185.) Tämän analyysitavan valitsin, koska se mielestäni palvelee parhaiten aineistonkeruumenetelmäni, koska haastattelua varten tein jo teemat valmiiksi. Tässä vaiheessa tuntui helpolta etsiä eri teemoihin asioita, koska ne on valmiiksi jo ryhmitelty, mutta ryhmittelyä tehdessäni kävi kuitenkin niin, että löysin aivan uuden teeman, kasvattajan roolin. Se oli tullut esille kaikkien haastateltavien vastauksissa jollakin tavalla.

Aineistoa analysoidessa käytin apuna teemakortistoa, johon keräsin litteroimastani aineistosta kaikki kyseiseen teemaan liittyvät asiat. Näin minun oli helppo lähteä tekemään tulkintoja aineistoni pohjalta. Pidin koko ajan mielessäni tutkimuskysymykset, joihin vastauksia olin hakemassa. Teemakortiston voi muodostaa kahdella tavalla, joko niin että tulostaa kaikki litteroinnit, jonka jälkeen leikkaamalla ja liimaamalla liittyy niitä samaan kohtaan. Toinen tekniikka on suorittaa tämä sama tietokoneen avulla leikkaa-liitä-työkalun avulla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Yritin ensin hahmottaa työtäni tietokoneen näytöltä, mutta tunsin sen työlääksi ja siksi toiminkin siten, että tulostin kaikki haastattelut ja nimesin ne haastattelu numeron mukaan (vastaaja 1-4), sen jälkeen lähdin etsimään ajatuksia, jotka liittyvät yhteen käyttäen erivärisiä kyniä apuna. Tämä oli minulle mielekkäämpi tapa tehdä työtä ja tekstin lukeminen ja hahmottaminen oli helpompaa, kun sai ottaa jotain käteensä, alleviivata ja tehdä merkintöjä.

Alussa noudatin teemarunkoon luomiani teemoja lukuun ottamatta taustatiedot, mutta pian huomasin, että teemoja olikin tullut yksi lisää, kasvattajan rooli, jota jokainen vastaajista oli pohtinut. Teemakortistoa luodessani keräsin ensin kaikki teemaan liittyvät asiat yhteen, jonka jälkeen etsin korteista tutkimusongelmaa olennaisesti avaavia asioita ja tein niistä yksinkertaisempia. Tämän jälkeen merkitsisin mielenkiintoisia sitaatteja, joita työssäni hyödyntäisin, kuten Eskola (2010, 179–203) suositteli. Sitaatit valitsin tarkkaan, kuten Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006b) neuvoivat, koska niiden tehtävä ei ole tuoda työhöni lisää pituutta, vaan antaa käsitystä tutkittavien ajatuksista. Tämän jälkeen sijoitin aineistoni osaksi teoriaosiota, sillä koin sen olevan silloin helpommin seurattavaa, eikä toistoa tulisi turhaan.

Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on kaksi keskeistä käsitettä, reliaabelius ja validius. Reliaabelius tarkoittaa mahdollisuutta toistaa tutkimus, validius taas tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkittavaa asiaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005. 216–218.) Minun työssäni reliaabelius ja validius ovat kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisesti aika hankalia määritellä. Haastattelujen toistaminen olisi mahdollista, mutta haastateltavien vaihtuessa ei voi olla varma, että tulokset olisivat samat. Toisaalta samojen lastentarhanopettajien haastatteleminen uudelleen voisi tuoda eri tuloksen, koska nyt heillä on enemmän tietoa temperamenteista. Valitsemani tutkimusmenetelmä on tutkimuskysymyksiin nähden oikea, mutta samoihin tuloksiin olisi voitu päästä muillakin menetelmillä.

Tutkimuksen luotettavuus on kvalitatiivisessa tutkimuksessa aina hieman hankala asia, sillä silloin ihmisten sanoja voidaan tulkita väärin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa toteutuksen tarkalla selostuksella (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005. 216–218). Tämän olen ottanut huomioon sekä työni metodologisessa osiossa että prosessikuvausta kirjoittaessani. Minun työssäni voi olla ongelmaa, että olen ymmärtänyt jotakin väärin tai jotakin tärkeää on jäänyt huomiotta. Työtä tehdessäni minun oli kaiken aikaa tarkkaan pohdittava, etten irrottaisi asioita väärin toisistaan, jolloin asia voi muuttua täysin vääräksi. Työni luotettavuutta voivat heikentää sosiaalisesti korrekrit vastaukset. En kuitenkaan usko, että vastaajat olisivat kovin paljon sellaisia antaneet, sillä kritiikkiä tuli varsinkin suunnitteluajan puutteesta yhdessä toisten työntekijöiden kanssa.

2.3 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyöni aiheen pohtimisen aloitin jo keväällä 2010, mutta silloin se jäi vain pohdinta-asteelle, sillä jotenkin työt ja muut opinnot veivät niin paljon aikaa, ettei kiinnostusta työhön oikein ollut. Lisäksi työn aloitusta hankaloittivat edellisen opinnäytetyön muistot ja se kauhea tunne, kun ei oikein tiennyt, miten työ tulisi tehdä. Kesän 2010 aikana mietin useita kertoja, miten työni teen ja tutkimussuunnitelmaakin jonkin verran aloittelin, mutta kummasti aina löytyi mielenkiintoisempaa tekemistä kuin opinnäytetyö. Aihe oli minulle alusta asti selvä, sillä opinnoissa ei temperamentteja käsitelty kuin ohimennen ja ne jäivät minua kiinnostamaan. En kuitenkaan heti tiennyt, miten ne liittäisin varhaiskasvatukseen, koska tarkoituksenani oli saada lastentarhanopettajakelpoisuus.

Syksyllä 2010 suoritin suuntaavaa harjoittelun päiväkodissa ja siellä runsas erityislasten määrä herätti minut työni aiheen äärelle. Halusin saada selville, miten hyvin lastentarhanopettajat tunnistavat temperamentit ja käyttävätkö he sitä tietoa työssään. Siitä oikeastaan alkoi työni tekeminen. Heti syyskuussa aloin etsiä tietoa mahdollisista tutkimusmenetelmistä ja tutkimusotteesta. Alusta asti minulle oli selvää, että haluan tehdä kvalitatiivisen tutkimuksen, koska aikaisemmissa opinnoissani olin tehnyt kvantitatiivisen. Lukiessani teoriakirjallisuutta löysin työlleni menetelmäksi teemahaastattelun, mikä avasi minulle taas uusia ovia työn etenemisen kannalta. Syksy oli kuitenkin koulun ulkopuolisessa elämässä raskas ja opinnäytetyö unohtui. Vain hetkittäin se kävi mielessäni, mutta unohtui pian.

Marraskuussa 2010 kirjoitin vihdoinkin ja viimein tutkimussuunnitelmani valmiiksi ja varsinkin alustavan lähde- ja sisällysluettelon laatiminen avasivat minulle uuden oven. Ensimmäinen tutkimussuunnitelma ei mennyt läpi, vaan jotakin tarkennuksia tuli tehdä, mutta näin jälkeempään ajateltuna ilman lisäyksiä ei työlleni olisi tullut riittävästi laajuutta. Sisällysluettelon pohjalta aloin etsiä tarvittavaa tietoa ja sijoittaa asioita kunkin otsikon alle. Koko tähän asti kestäneen opinnäytetyöprosessin ajan olin käyttänyt apunani paljon piirtämistä ja käsitekarttoja.

Teorian löytäminen oli minulle aluksi haastavaa, mutta oppimiskeskuksesta informaattikolta sain apua, joka oli minulle korvaamatonta. Teorian lukeminen ja sen hahmottaminen auttoi paljon, kun tammikuussa 2011 aloin tehdä haastattelulleni

teemarunkoa ja apukysymyksiä. Ilman teorialuntemusta se olisi ollut vaikeaa, jos ei jopa mahdotonta. Kun teemarunkoa alkoi olla valmis, hyväksyin sen työni ohjaajilla. Haastatteluajat sain sovittua esimiehen välityksellä, mutta kuitenkin en saanut haastateltavakseni neljää lastentarhanopettajaa, jotka työskentelisivät 3-5-vuotiaiden ryhmässä. Tämän vuoksi, päädyin haastattelemaan kahta esikouluryhmässä toimivaa lastentarhanopettajaa ja kahta 3-5-vuotiaiden ryhmän lastentarhanopettajaa. Tässä vaiheessa olin työni kanssa niin ahdistunut, että jokainen pienikin vastoinkäyminen nosti kyynleet silmiin. Onneksi oli läheisiä, jotka jaksoivat tukea ja kannustaa eteenpäin.

Persoonallisuutta käsittelevän osuuden kirjoittaminen osoittautui minulle todella hankalaksi, jotenkin en saanut persoonallisuudesta ollenkaan kiinni. Mitä enemmän teoriaa luin sitä enemmän menin sekaisin, onneksi ymmärsin piirtää kuvion persoonallisuuden käsityksestäni, joka avasi minulle asian. Suurin ongelma oli varmaankin persoonallisuuden käsitteen rajaamisessa, kun kaikki tuntuivat siihen liittyvän. Tein lopulta rajausta ohjaajien antamien suuntaviivojen mukaan ja pääsin työssäni eteenpäin.

Haastattelut tein helmikuussa 2011, ensin oli tarkoitus tehdä kaikki haastattelut peräkkäisinä päivinä, mutta viimeinen haastateltavani sairastui ja haastattelu siirtyi viikolla eteenpäin. Tarkoitukseni oli alun perin haastatella työajan ulkopuolella, mutta käytännössä tämä ei sitten onnistunutkaan, joten haastattelin lastentarhanopettajat lepohetken aikaan. Olin lähettänyt päivähoiton esimieheltä saamieni ohjeiden mukaisesti saatekirjeen ja teemarungon haastateltaville etukäteen, mutta hän ei ollut muistanut ohjeistaa lastentarhanopettajia seuraamaan sähköpostia, minkä vuoksi kukaan heistä ei ollut postiani saanut. Haastattelutilanteet jännittivät minua kovasti, vaikka kaikki haastateltavat olivat minulle etukäteen tuttuja, mutta kaksi viimeistä haastattelua sujuivat jo luontevasti. Mietin haastattelujen jälkeen, että minun olisi pitänyt tehdä muutama koehaastattelu ja sitten vasta lähteä oikeasti haastattelemaan. Haastattelutilanteet olivat minulle mielenkiintoisia samoin haastateltavien käytöksen seuraaminen. Heistä kaikista näki, että he koko ajan peilasivat kysymyksiä omien ryhmänsä lapsiin.

Jokaisen haastattelun jälkeen litteroin aineiston samana iltana, jolloin se oli minulla tuoreessa muistissa. Tämä helpotti litterointia kovasti, kun muisti jo etukäteen, mistä

haastateltava oli puhunut. Jo litteroinnin aikana minulle nousi mieleeni analyysia varten teemoja, joita haastateltavat käsittelivät. Itselleni yllätyksenä tuli, kuinka paljon he asiasta tiesivät, vaikka luulivat, etteivät tiedä. Tästä sain työlleni otsikon, ” En mää tienny, että näin hienoja asioita teen”, joka jokaisen haastateltavan suusta tuli jossakin muodossa.

Haastattelujen jälkeen kävin ensimmäistä kertaa opinnäytetyöohjauksessa muun kuin sähköpostin välityksellä. Ohjauskerta oli kamala, kun lähdin ohjaajien luota, teki mieleni heittää koko työni roskiin ja unohtaa valmistuminen. Tuntui, ettei työssäni ollut mitään oikein ja kaikki piti korjata. Itkuhan siinä tuli, kun aikataulu oli muutenkin kiireinen ja jos tähän asti olin ollut useita kertoja hukassa, niin heti ohjauksen jälkeen olin vielä enemmän. Ilta meni asiaa pohtiessa ja seuraava päivän olin ihan lamaanutunut, että ei tästä tule mitään. Tämän tilanteen yli auttoi, kun luin korjausehdotuksia ja järki varmaan lopulta voitti, että ohjaajien tarkoitus on auttaa minut mahdollisimman hyvää arvosanaan. Tämän jälkeen työ taas sujui.

Litteroinnin jälkeen yritin tehdä teemoittelua tietokoneella, mutta se tuntui minusta hankalalta. Siksi päätin tulostaa haastattelumateriaalin ja käyttää apunani erivärisiä kyniä. Hain materiaalista yhteen liittyvät asiat, jonka jälkeen keräsin ne teemojen alle erivärisille pahveille. Noudatin tiukasti teemarungon teemoja, mutta tekstejä lukiessani huomasin siellä uuden teeman, joka oli kasvattajan rooli. Koko ajan keräsin myös mielenkiintoisia sitaatteja, joita voisin mahdollisesti työssäni käyttää. Saatuaani teemat valmiiksi keräsin niistä pääasiat ja kirjoitin ne osaksi teoriatekstiä, sillä katsoin niiden paremmin palvelevan siellä työni lukijoita erillisen tulososion sijaan.

Saatuaani tulokset tekstiin kirjoitin vielä johdannon, pohdinnan ja tiivistelmän, mitkä tuottivat yllättävän paljon työtä, mutta huojennus oli melkoinen, kun sain sen viimein valmiiksi. Sen jälkeen vielä tulostin työni ja lähetin sähköpostilla sen sisarelleni oikoluettavaksi. Opponoijat kommentoivat tekstejäni varsin vähäisesti, mutta vika oli osittain minussa, kun en osannut heitä tarpeeksi hyödyntää.

Kirjoitin työni osa osalta valmiiksi, se tuntui minulle mielekkäältä, kun sai jonkun asian pois käsistään ja sai keskittyä uuteen, kun edellinen oli valmis. Tein työni melko nopealla aikataululla, mistä aluksi olin hieman huolissani, mutta edellisen opinnäytetyön tekeminen oli minulle yhtä lyhyt prosessi ja olen muutenkin tottunut

tekemään tehtävät lyhyessä ajassa valmiiksi. Tämä ei tarkoita, ettenkö olisi niitä miettinyt. Ajatustyö on aina vienyt minulta enemmän aikaa kuin itse kirjoittaminen. Lisäksi työni lyhyttä aikataulua selittää vasta tammikuulla saatu tutkimuslupa, jonka saapuminen kesti kauan minusta johtumattomista syistä. Työn eteenpäin saattamista tuki työllistyminen lastentarhanopettajaksi ja runsas vapaana olevien työpaikkojen määrä, jotka jäisivät haaveeksi ilman valmistumista. Työni varsinaisen kirjoittamisen aloitin tammikuussa 2011.

Työni osalta tulokset tuottivat itselleni jonkinasteisen pettymyksen ja samalla jotenkin veivät innon koko hommalta. En löytänyt mitään maailmaa mullistavaa tietoa, vaan asiat temperamenttien osalta olivat mallillaan. Jonkin aikaa asioita mietittyäni tajusin, että löysin minä jotakin tärkeää. Lastentarhanopettajat ymmärsivät, mitä he työssään tekevät ja kuinka tärkeää se on. Lisäksi löysin epäkohtia toiminnansuunnitteluun liittyen, kun tiimin yhteinen aika oli vähäistä. Näiden oivallusten jälkeen ymmärsin, että ehkä työlläni sittenkin on jotain merkitystä, vaikka mitään suuria epäkohtia en löytänyt.

Nyt kun työni on valmis, on suuri taakka tipahtanut harteiltani ja on aika pohtia, mitä tekisin toisin. Varaisin työn tekemiselle hieman enemmän aikaa, sillä aina tulee eteen yllätyksiä. Olin suunnitellut, ettei muita opintoja enää ole ja voin keskittyä pelkkään opinnäytetyöhöni. Yllättäen sainkin töitä ja opinnäytteen tekemiseen kuluivat kaikki illat töiden jälkeen. Läheiseni pitivät yllä uskoa ja halua päästä tekemään pelkästään töitä. Työn tekeminen opetti minulle paljon uutta tulevaa työtäni varten, olipa se sitten varhaiskasvatuksessa tai ei, sillä temperamentit näkyvät kaikilla sosiaalialan työkentillä. Jos saisin aloittaa alusta, tekisin työni enemmän varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödyntäen, sillä se on tärkeä asiakirja päivähoidossa ja määrittää puitteet kaikelle siellä tehtävälle työlle. Kaiken kaikkiaan työni tekeminen opetti paljon itsestäni ja tavastani työskennellä. Luultavasti työni kautta saamani tieto ja sen merkittävyys selviävät minulle vasta vuosien kuluttua.

3 PÄIVÄHOIDON TOIMINNANSUUNNITTELUA OHJAAVIA ASIAKIRJOJA

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma sekä työ- ja virkaehtosopimus

Päivähoidon toimintaa määrittää kaksi asiaa: laki ja varhaiskasvatussuunnitelma. Mielestäni on syytä määritellä, mitä varhaiskasvatuksella tarkoitetaan. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu lapsen elämässä, jonka tavoitteena on edistää lapsen kasvua ja kehitystä tasapainoisesti. Varhaiskasvatusta tekevät yhteistyössä vanhemmat ja ammattikasvattajat. Suomessa varhaiskasvatus perustuu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 11–12.)

Varhaiskasvatussuunnitelmalla tarkoitetaan neljällä tasolla tehtävää suunnitelmaa varhaiskasvatuspalvelujen toteuttamisesta. Ylimpänä on valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tavoitteena on varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistäminen, sisällön ja laadun kehittäminen, ammatillisuuden lisääminen, vanhempien osallistaminen ja moniammatillinen yhteistyö. Tärkein tavoite on lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen edistäminen. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädäntöön, asetuksiin ja valtakunnallisiin linjauksiin. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on se pohja, josta kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa lähdetään luomaan. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 7-9,43–45.)

Jokaisessa kunnassa luodaan Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma varhaiskasvatuksen strategioiden ja linjauksien pohjalta. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille kunnan varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet, painopisteet kehitykselle ja varhaiskasvatusjärjestelmä. Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tärkein tehtävä on toimia ohjauksen ja henkilöstön työvälineenä varsinaisessa työssä. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 7-9,43–45.) Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla yhteinen useamman kunnan kesken. Alueella, jossa opinnäytehaastattelut tein ei voimassa olevaa varhaiskasvatussuunnitelmaa ole. Siellä varhaiskasvatuspalvelut

tarjoaa neljän kunnan muodostama peruspalvelukuntayhtymä, joilla on tekeillä uusi yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma entisten neljän suunnitelman tilalle.

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta jokainen yksikkö luo oman suunnitelmansa, joka määrittää siellä toimivat varhaiskasvatuksen periaatteet sekä ottaa huomioon alueen ja yksikön erityiset asiat. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma ei tule milloinkaan valmiiksi vaan sitä muokataan ja täydennetään säännöllisin väliajoin. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 7-9.) Itse olen ollut mukana tekemässä yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa työskennellessäni päivähoitossa, mikä oli työnä erittäin mielenkiintoista ja antoi mahdollisuuden pohtia, miten tämä asia meillä oikein tehdään ja mitä erityistä meidän päiväkodissa on. On tärkeää, että jokainen henkilökuntaryhmä tulee edustetuksi tässä työssä, sillä kaikilla on erilainen ammattitaito, jonka pohjalta työtä katsoo.

Neljännellä tasolla on jokaisen lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa jokaiselle lapselle. Se määrittää lapselle oman tavan toteuttaa varhaiskasvatusta ja esiopetusta. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 7-9.) Päiväkodeissa käydään vuosittain vanhempien kanssa varhaiskasvatuskeskustelut, joissa keskustellaan lapsen vahvuudet, kehittymisen paikat sekä mahdollinen erityinen tuki. Itse olen ollut mukana tällaisessa keskustelussa ja parhaassa tapauksessa molemmat oppivat tuntemaan lasta paremmin. Vaikka vanhempi on lapsen paras tuntija, voi kasvattajalla olla sellaista tietoa lapsesta, joka ei ole kotona tullut esille ja päinvastoin. Yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen yhteydessä on paikka, jossa voidaan pohtia lapsen temperamenttia ja sen tuomia piirteitä lapsen kanssa työskentelyyn.

Varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi suunnittelua määrää työ- ja virkaehtosopimus (Työmarkkinalaitos 2010,175) ja koska haastateltavat ovat töissä kuntasektorilla, on kyseessä kunnallinen työ- ja virkaehtosopimus. Sopimuksessa asetetaan työn reunaehdot, joiden pohjalta työpaikalla toimitaan. Tässä sopimuksessa on sovittu, että lastentarhanopettajan viikkotyöajasta kahdeksan prosenttia saa käyttää toiminnansuunnitteluun. Käytännössä tämä tarkoittaa kolme tuntia viittä minuuttia. Päivähoidon toiminnansuunnittelulla tarkoitetaan työtä, jossa lastentarhanopettaja suunnittelee ryhmän toimintaa päiviä ja viikkoja eteenpäin. Useissa päiväkodeissa lastentarhanopettaja saa itse päättää, käyttääkö suunnittelujan kotona vai työpaikalla.

Haastatelluilla lastentarhanopettajilla oli käytössään viikoittain kolme tuntia viisitoista minuuttia suunnittelu-aikaa eli hieman enemmän kuin työ- ja virkaehtosopimus määrää. Tämän ajan he saivat käyttää työpaikalla tai sen ulkopuolella. Käytännössä aika oli organisoitu siten, että he tekivät seitsemän tunnin työpäivää ja suunnittelu-aika oli sen lisäksi. Yksin tehtävää suunnittelua kuitenkin vähensivät palaverit ja tiimin kanssa yhdessä tehty suunnittelu. Tämä tiimin yhteinen aika koettiin haastatteluissa vähäiseksi haastavan lapsiryhmän vuoksi. Yhteisistä asioista pystyttiin ohimennen ja nopeasti sopimaan nopeasti. Tiimipalaverien puuttuminen koettiin haastavaksi, koska se olisi tilaisuus keskustella yhteisesti lapsista ja myös temperamenteista. Ainoastaan yksi lastentarhanopettaja koki, että yhteistä aikaa on riittävästi ja iltapalavereita voidaan tarpeen mukaan järjestää. Yksin suunnittelun aika koettiin riittäväksi.

3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma ja temperamentti

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita nopeasti lukiessa voisi ajatella, ettei siellä temperamentista puhuta mitään, mutta kun asiaan syvenny tarkemmin huomaa, että siitähän puhutaan monessa eri yhteydessä. Temperamentti liittyy lapsen elämässä moneen asiaan ja lapsen kokonaisvaltaisesta kasvusta ja kehityksestä puhutaan läpi koko teoksen. Tavoitteena varhaiskasvatuksella on turvata lapsen terveys ja toimintakykynsä ja auttaa häntä täyttämään perustarpeet. Tärkeänä osana ovat lapsen yksilöllinen arvostaminen ja hyväksyminen juuri sellaisena kuin hän on. Temperamentin hyväksyminen on tärkeä osa lapsen hyväksymistä omana itsenään, sillä se määrittää lapsen luonnetta ja käytöstä. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi, mikä luo pohjan terveelle itsetunnolle. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 15–17.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tarkasti kasvattajan rooli sekä käytös eri tilanteissa. Tärkeänä pidetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Tähän osaan liittyy temperamenttien tuntemus, sillä lapset tunteiden ilmaiseminen ja tarpeiden tyydyttämisen halu ovat sidoksissa temperamenttiin. Kasvattajan tehtävä on suunnitella päivähoiton toimintaa ja rakentaa ympäristö siten, että se tukee lapselle ominaisia tapoja toimia. Lapselle luontaiset tavat toimia ovat leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen sekä

tutkiminen. Toimiessaan näissä tilanteissa lapsi tuo esille synnynnäistä temperamenttiaan, joka näkyy hänen suhtautumisessaan asioihin. Näissä tilanteissa näkyy temperamentti ja kasvattajalla on mahdollisuus havainnoida lapsen temperamentin piirteitä ja luoda käsitystä temperamentin tyypistä. Ominaiset tavat toimia antavat lapselle mahdollisuuden toteuttaa omaa itseään, mikä vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää mahdollisuuden osallistua. Toiminnasuunnittelussa otetaan huomioon lapselle ominaiset tavat toimia ja ne ovat pohjana lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 16–25.)

Haastatteluissa kävi ilmi, että temperamenttien tuntemus on tarpeellista, sillä muuten ei voi ymmärtää lapsen toimintaa. Eniten temperamentteja pohditaan haastateltavien mukaan syksyllä uuden ryhmän aloittaessa sekä pienryhmiä suunniteltaessa. Pienryhmien suunnittelussa temperamenttien tuntemus on tarpeen, jotta joku lapsista ei jäisi liian vähälle huomiolle toisen viedessä kaiken huomion. Tärkeä on pohtia, että jokainen lapsi voi tuntea olevansa hyväksytty ja kuuluvansa ryhmään. Temperamenttien tuntemus haastateltavien mukaan oli tärkeää myös siksi, että voidaan lapsia yksilöllisesti tukea. Temperamentit näkyvät haastateltavien mukaan heidän työssä joka päivä ja siksi on tärkeää osata suhtautua niihin oikein. Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että tiedetään missä menee temperamentin ja erityisyyden raja ja miten erilaisia temperamentteja voidaan ohjata.

*”... koulutusta siihen, miten eri temperamentteja kannattaa ohjata...
mihin rajaan asti, jokin on temperamenttia joka on ja pysyy...” (vastaaja
1.)*

Toinen tutkimuskysymykseni koski temperamenttien hyödyntämistä päivähoiton toiminnasuunnittelussa. Tähän kysymykseen vastaus on, että hyödynnetään. Lastentarhanopettajat eivät vain tiedostaneet, että mitä he oikeastaan tekevät. Tämä johtunee osaksi siitä, että työ on vaativaa, eikä aina ehdi pohtia, mitä teorioita hyödyntää. Työnsä taustalla olevat teoriat on kuitenkin hyvä tuntea, sillä siten voi omaa työtänsä perustella vaikkapa lasten vanhemmille. Temperamenttien hyödyntäminen varmasti tulee lisääntymään. Nyt kun haastattelemani lastentarhanopettajat ovat enemmän tietoisia asioista.

Kasvattajan roolia määritellään varhaiskasvatussuunnitelmassa suhteellisen tarkasti, mikä antaa hyvän pohjan yksiköissä tehtävälle työlle. Kasvattaja on tärkeässä roolissa lapsen tukijana leikkimään, liikkumaan, tekemään taidetta ja tutkimaan. Kasvattajan tulee kaiken aikaa olla herkkä lapsen tarpeille ja pystyä lukemaan lapsen sanallisia ja sanattomia viestejä. Tämä auttaa lasta tulemaan kuulluksi ja kasvattajaa ymmärtämään lasta. Kasvattajien tärkein tehtävä on mahdollistaminen, heidän tulee antaa lapselle mahdollisuus kokea onnistumisen elämyksiä. Tässä tehtävässä heitä auttaa hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö, joka mahdollistaa lapselle ominaisten tapojen toteuttamisen. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006, 16–25.)

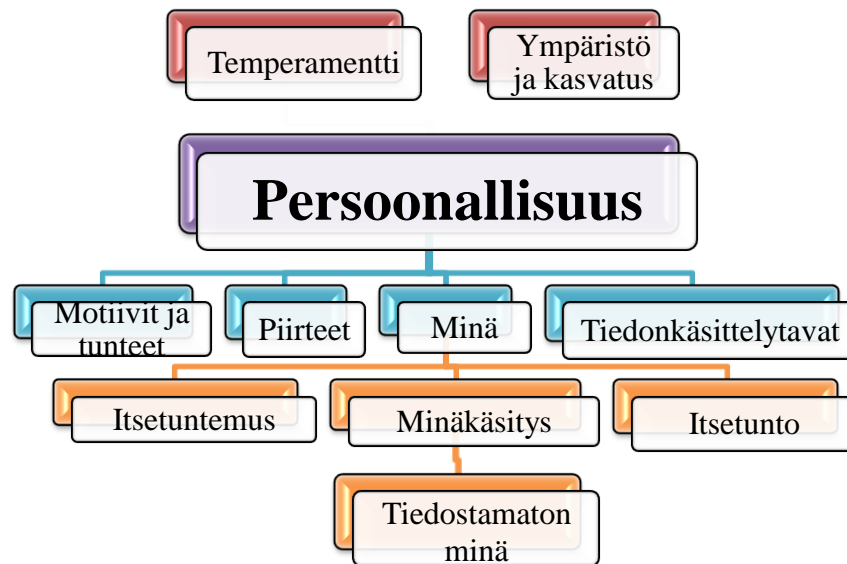
Kasvattajan rooli oli teema, joka alkuperäisistä teemojen lisäksi nousi haastatteluissa esille. Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että aikuinen on koko ajan herkkänä huomaamaan lasten yksilöllisiä eroja. Erityisesti syksyllä uuden ryhmän aloittaessa pidettiin tärkeänä, että lapsiin tutustutaan kunnolla ja pysähdytään miettimään, millainen lapsi on. Erityisen tarkkana tulee olla hitaasti lämpiävän ja vaikean temperamentin lasten kanssa, ettei hitaasti lämpiävän huomio jää liian vähälle. Aikuisen apu on tärkeää hitaasti lämpiävän lapsen ryhmäytymisessä. Vaikean temperamentin lapsien kanssa tulee olla tarkkana, ettei jouduta negatiivisen palautteen kehään.

4 PERSONALLISUUS JA SEN KEHITTYMINEN

4.1 Persoonallisuuden rakenne

Persoonallisuudella tarkoitetaan kaikkia ihmisen psyykkisiä, fyysisiä, sosiaalisia ja yksilöllisiä toimintamalleja, jotka voidaan jakaa kahteen eri minä muotoon eli ydinminään, joka ei juuri elinaikana muutu ja kasvatettuun minään, johon ympäristö ja kasvatustavat vaikuttavat. (Dunderfelt 1999, 15–22.) Voidaan ajatella, että ydinminä vastaa temperamenttia, joka on lähes muuttumaton läpi elämän. Persoonallisuudesta on tutkitusti puolet on perittyä ja puolet ympäristön vaikutuksesta syntyneitä. Ympäristö muuttaa pysyvää osaa persoonallisuudesta vahvistamalla tai vaimentamalla ihmiselle ominaisia piirteitä. (Viljamaa 2009, 10–29.) Persoonallisuuden pohjana ovat temperamentti ja ympäristö, jossa lapsi on kasvanut. Persoonallisuus voidaan jakaa neljään eri asiaan, jotka ovat piirteet, motiivit ja tunteet, tiedonkäsittelytavat sekä minä. Lisäksi minä voidaan jakaa neljään eri asiaan: minä käsitykseen, identiteettiin, itsetuntoon ja tiedostamattomaan minään. (Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 41–87; Metsäpelto & Feldt 2009, 18–20.)

Persoonallisuuden käsitteen avaaminen on työni kannalta tärkeää, sillä temperamentti, jota työni varsinaisesti käsittelee, on persoonallisuuteen olennaisesti liittyvä asia. Jotta persoonallisuuden käsitteen ymmärtäminen olisi helpompaa, piirsin itselleni kuvan siitä. Lisäsin sen työhöni, jotta olisi helpompaa seurata, miten persoonallisuuden käsite minulle avautui. Kuviossa olen käyttänyt apuna Persoonallisuuspsykologia-teoksessa (Ojanen Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 40,81) olevia kuvioita, joista olen muodostanut oman kuvioni (kuvio 1.). Tämän kuvion tarkoituksena on selkeyttää persoonallisuuden käsitettä, että nähdään mihin persoonallisuus pohjautuu ja mitkä ovat sen rakenneosat. Kuvion yhteydessä käsittelen persoonallisuuden rakenneosia tarkemmin.

Kuvio 1. Persoonallisuuden rakenne (mukaillen Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 40,81.)

Costa ja McCrae loivat 1980-luvulla ”big-five”-persoonallisuusteorian, jossa he määrittivät persoonallisuuden viideksi piirteeksi, jotka ovat pysyviä sukupuolesta tai kulttuurista riippumattomia. Neuroottisuus näkyy ihmisessä asioiden suorittamisena tarkassa järjestyksessä jo muutaman vuoden ikäisestä lapsesta alkaen ja lisäksi se kertoo tunne-elämän tasapainosta. Tämä on sellainen piirre, joka periytyy ja jota ympäristö voi joko vahvistaa tai heikentää. Miellyttävyys tarkoittaa kykyä olla mukana toisen ihmisen tunteissa, iloissa ja suruissa. Tällainen ihminen helposti miellyttää toisia oman hyvinvointinsa kustannuksella ja kieltävän vastauksen antaminen voi olla hankalaa. Avoimuus tässä teoriassa tarkoittaa lapsen rohkeutta kokeilla uusia asioita ja tilanteita estottomasti ja keksiä uutta. Avoin lapsen vastakohta on kaavamainen lapsi, joka toivoo elämänsä noudattavan tietynlaista kaavaa. Avoimuus piirteenä ei muutu elämän aikana, avoin lapsi on avoin aikuisenakin ja kaavamainen lapsi pitää rutiineista läpi elämän. (Viljamaa 2009, 10–29; Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 41–48.)

Sosiaalisuus tarkoittaa Costan ja McCraen teoriassa lapsen kykyä lähestyä toisia ihmisiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ujo ihminen voisi olla yhtä sosiaalinen kuin ulospäin suuntautunut. Hänellä vain kestää pidempään tulla tutuksi uuden tilanteen tai ihmisen kanssa. Lisäksi se kertoo vuorovaikutuksen määrästä ja laadusta. Tunnollisuus tarkoittaa ihmisen tapaa suorittaa erilaisia tehtäviä elämässään. Tunnollisuus on piirre, joka alkaa lapsessa näkyä jo muutaman vuoden iässä ja säilyy läpi elämän. Tunnolliselle

lapselle voi olla hankalaa tehdä asioita huolimattomasti ja hän voi ahdistua asioiden jäädessä kesken. (Viljamaa 2009, 10–29; Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 41–48.) Lukiessani tätä ”big five”-persoonallisuusteoriaa katsoin tärkeäksi tuoda se mukaan työhöni, koska siinä on paljon sellaisia piirteitä, jotka liittyvät olennaisena osana temperamentteihin. Koin, että ”big five”-teoria on selkeä ja yksinkertainen kenelle tahansa löytää omat persoonallisuuden piirteet ja sen vuoksi katson sen tärkeäksi osaksi omaa opinnäytetyön teoriaosiota.

Motiivit tarkoittavat persoonallisuudessa ihmisen toiminnan syitä, jotka johtavat samanlaiseen käytökseen. Näitä motiiveja voi olla kahdenlaisia, sisäsyntyinen motiivi tarkoittaa sellaista asiaa, josta ihminen saa palkinnon itse tekemisestä, kun taas ulkosyntyisessä motiivissa tekeminen ei ole niin tärkeää kuin siitä saatava palkinto. Motiiveihin liittyvät persoonallisuudessa olennaisesti tunteet eli emotiot, joilla tarkoitetaan ihmisen suhtautumista elämään. Tunteet antavat palautetta ihmisen toiminnasta ja ovat siltä osin mukana motiivien saavuttamisessa. Ihmisellä on katsottu olevan kahdeksan perustunnetta; ilo, viha, suru, kiinnostus, inho, yllättyneisyys, häpeä ja pelko. Tunteisiin liittyy olennaisena osana mahdollisuus niiden sääntelyyn, mutta jotkin asiat tulevat persoonaamme kuitenkin perimästä eli käytännössä temperamentista. Myöhemmin tässä työssäni käy selville, että temperamenttiteoreetikko Kaganin mukaan ihmisellä olisi vain kaksi perustunnetta viha ja pelko. Tiedonkäsittelytavoilla tarkoitetaan ihmisen tulkintaa itsestään ja muista, ovatko asiat hänelle positiivisia vai negatiivisia. (Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004, 41–61.)

Persoonallisuuden osana minä tarkoittaa ihmisen psyykkisiä rakenteita ja prosesseja, joita tapahtuu hänen hahmottaessaan maailmaa. Minä voidaan jakaa neljään eri osioon, joista minäkäsitys tarkoittaa ihmisen käsitystä itsestään. Tavallaan tämä vastaa kysymykseen, millainen minä olen ja tämä käsitys voi olla joko positiivinen tai negatiivinen. Minäkäsitys on ihmiselle tärkeä asia, sillä se liittyy olennaisena osana minän muihin osioihin, itsetuntoon ja identiteettiin. Jos näkee itsensä aina negatiivisessa valossa, voi itsetunto olla heikko ja se näkyy ulospäin. Minän toinen osa on identiteetti, se kuvaa ihmisen yksilöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta toisiin ihmisiin vastaten kysymykseen, kuka minä olen ja mihin minä kuulun. Kolmas minän muoto on itsetunto, joka sanana jo viittaa itsensä kunnioittamiseen ja arvokkaaksi tuntemiseen. Itsetuntoon kuuluu olennaisena asiana itsetuntemus, joka tarkoittaa omien persoonallisten piirteiden tuntemusta, olivatpa ne sitten vahvuuksia tai heikkouksia. Itsearvostus on myös

itsetunnon osa, joka luo ihmiselle itsensä hyväksymistä ja kunnioittamista juuri sellaisena kuin hän on, kun itseluottamus taas on uskoa omaan itseensä. Kaikkien minuuden osien tunteminen on tarpeellista, jotta voi kasvaa ja kehittyä ihmisenä. Minä pitää sisällään vielä osion, jota me emme voi tuntea ja tämä osa on nimeltään tiedostamaton minä. Se on jonkinlainen alitajunta, jossa tapahtuu asioita meidän tiedostamattamme. (Ojanen, Anttila, Lähdesmäki, Oksala & Paavilainen 2004,75–87.)

4.2 Persoonallisuuden kehittyminen

Käsittelen persoonallisuuden kehittymistä työssäni kahden eri elämänvaiheen aikana, sillä vauva-ikä ja leikki-ikä ovat mielestäni työni kannalta olennaiset ikäkaudet. Haastattelen työssäni lastentarhanopettajia, joiden asiakkaina ovat 1-6-vuotiaat lapset ja heidän perheensä. Voisin toki keskittyä vain leikki-ikäiseen lapseen, mutta koen tärkeäksi tuoda esille asiat, jotka ovat tapahtuneet vauvaiässä. Elämänkaaren vaiheet ovat vauva-, leikki- ja kouluikä, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2007, 50–67.) Lapsen kehitys on kokonaisvaltaista ja dynaamista, mikä tarkoittaa, että kaikilla osa-alueilla tapahtuva kehitys vaikuttaa toisiinsa. Tässä kohtaa en katso kuitenkaan aiheelliseksi käydä läpi muita lapsen kehityksen vaiheita, sillä temperamentin kannalta persoonallisuuden kehittyminen on olennaisin asia. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91–107.)

Persoonallisuuden kehitystä on lähestytty käytännössä kahdella tavalla. Vaiheteoriassa ihmisen ja persoonallisuuden kehitys kuvataan eri ikäkausissa tapahtuvien uusien ominaisuuksien, kehityksellisten teemojen ja haasteiden kautta. Toisessa teoriassa persoonallisuuden kehitys kuvataan yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tämän suuntauksen ajatuksena on, että yksilön kyvyt, taidot ja ominaisuudet rakentuvat yksilön ollessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91–107.) Itse käsittelen ikäkausia kummankin teoria näkökulmasta.

Vauvaiässä, joka tarkoittaa lapsen ensimmäistä elinvuotta tapahtuu persoonallisuuden kehittymisessä paljon, sillä ensimmäisen kolmen kuukauden aikana lapselle kehitty ydinminä. Tällöin hän pystyy tunnistamaan oman kehonsa rajat, tätä kutsutaan kehonkaavaksi. Lisäksi pieni lapsi pystyy tunnistamaan omat tunteensa sekä tunnistamaan ääniä ja ilmeitä, jonka vuoksi lapsi tarvitsee paljon kontakteja

erottaakseen pysyvät ja muuttuvat asiat toisistaan. Ennen puolen vuoden ikää lapsi siirtyy vuorovaikutukselliseen minä vaiheeseen, jossa hän ymmärtää olevansa vuorovaikutuksen toinen osapuoli. Tällöin hän oppii vastavuoroisuuden periaatteen, että äidin puhuessa lapsi on hiljaa ja päinvastoin. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2007, 50–67; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91–107.)

Puolen vuoden ja kahdeksan kuukauden välillä lapsi oppii erottamaan itsensä muista lapsista, jolloin muodostuu mielenteoria. Se tarkoittaa, että lapsi ymmärtää jo, että hänellä on omat ajatukset, tunteet ja uskomukset. Tämän mielenteorian ymmärtäminen edellyttää kokemusta toisista ihmisistä, jotta erottaminen helpottuu. Ennen kahdeksan kuukauden ikää hän oppii tunnistamaan tutut ihmiset tuntemattomista. Ensimmäisen ikävuoden lähestyessä lapsen minäkokemus on vakiintunut, joka tarkoittaa pysyvän sisäisen mallin muodostumista omasta itsestään verrattaessa muihin ihmisiin. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2007, 50–67; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91–107.) Ensimmäinen ikävuosi on lapsen kehitykselle tärkein, sillä silloin luodaan pohja tulevalle minä-kehitykselle ja minä on olennainen osa ihmisen persoonallisuutta.

Leikki-ikäisellä lapsella tarkoitetaan 2-5vuotiasta. Leikki-ian alussa lapsen minäkäsitys on niin pysyvä, että hän pystyy erottamaan itsensä peilikuvasta ja liittämään itseensä ominaisuuksia. Lisäksi hän pystyy tunnistamaan, ymmärtämään ja ennakoimaan toisten ihmisen tunteita ja käyttäytymistä. Kolmen vuoden ikäisellä on vahva oma tahto eikä hän halua olla toisista riippumaton ja tunteiden sääteleminen on edelleen hankalaa. Tätä ikää kutsutaan uhmaiäksi. Leikki-ikäinen lapsi oppii ympäristön normit ja pystyy pääättelemään jonkin verran seurauksia tekemälleen. Tällöin kehittyy lapsen omatunto ja tätä vaihetta kutsutaan arvioivaksi minäksi. Sukupuoli-identiteetti kehittyy ennen kouluikää ja lapsi ymmärtää olevan, joko tyttö tai poika ja kasvavansa mieheksi tai naiseksi, hän ymmärtää sukupuolen olevan pysyvä asia. Leikki-ikäisenä lapsi luo itsestään ihanneminän, jollainen hän haluaa olla. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2007, 86–96; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 91–107.)

5 TEMPERAMENTTI JA KÄYTETYT TEMPERAMENTTITEORIAT

5.1 Temperamentin määrittelyä

Temperamentti on persoonallisuuden ydin ja se kertoo ihmisen tavan reagoida erilaisiin ärsykkeisiin, tulivatpa ne hänen sisältään tai ulkopuoleltaan (Dunderfelt 1999, 15–22). Erona persoonallisuuteen on, että temperamenttipiirteet ovat olemassa lapsella heti syntymästään saakka riippumatta hänen sukupuolestaan, kulttuuristaan tai perhetaustastaan, mutta persoonallisuuteen vaikuttaa ympäristö ja temperamentti. Voidaan siis sanoa, että jokainen meistä on temperamentiltaan erilainen, vaikka samoja piirteitä meissä olisikin. Temperamentti tekee meistä yksilöitä ja erottaa meidät toisista ihmisistä. Temperamentti ei kerro, miksi toimimme jollakin tavalla, vaan sen, miten me toimimme eli se on käyttäytymistyyli, jolla asioita teemme. Temperamenttipiirteiden on todettu olevan pysyviä, mutta iän myötä temperamentin näkyminen voi muuttua. (Keltikangas-Järvinen 2004, 36–44.)

Haastateltaville temperamentti oli jollain tavalla tuttu, mutta tarkkaa määritelmää ei kukaan heistä osannut esittää. He osasivat nimetä temperamentin pysyväksi, jo vauvana nähtäväksi asiaksi. Temperamentin he katsoivat kertovan tavasta reagoida ja suhtautua erilaisiin asioihin ja tilanteisiin. Haastateltavat tekivät tärkeän huomion, ettei temperamenttiaan voi valita tai muuttaa, mutta aikuisen pitäisi sitä pystyä hallitsemaan tarvittaessa.

” ... monesti sanotaan, että se on temperamenttinen luonteeltaan... mutta toisaalta se on hassu sanonta, että jokaisellahan meillä on jonkunlainen temperamentti.” (vastaaja 3.)

Haastateltavien käytöksestä huomasi, että he jonkin verran arastelivat haastattelutilannetta. Heistä jokainen kuitenkin osasi kertoa, mitä temperamentti yleisesti tarkoittaa. Vastauksissa meni jonkin verran sekaisin temperamentti ja persoonallisuus, jotka liittyvät läheisesti toisiinsa. Haastateltavien vastauksista käy ilmi, että temperamenttia on aiemmin opinnoissa lyhyesti käsitelty. Opinnoista kaikilla oli kulunut jo sen verran kauan aikaa, että asia ei ollut ihan tuoreessa muistissa.

Temperamentissa tapahtuvia muutoksia aiheuttaa iän lisäksi ympäristö ja kulttuuri, koska niillä on mahdollisuus tukea tai olla tukematta joitakin temperamenttipiirteitä, mikä voi johtaa siihen, että hyväksytyt piirteet näkyvät selvemmin kuin ei hyväksyttävät (Keltikangas-Järvinen 2009, 49–70). Suurelta osin temperamentti on perinnöllinen, mutta ympäristö voi vaikuttaa siihen jonkin verran. Pääsääntöisesti temperamentista katsotaan olevan pysyvää 50–60%. Pysyvyyttä on olemassa kahdenlaista, hetero- ja homotyypistä. Tämä tarkoittaa, että heterotyyppinen piirre voi muuttua ulospäin näkyvää osaansa iän ja ympäristön mukaan, kun taas homotyyppinen piirre säilyy läpi elämän muuttumattomana. Keltikangas-Järvinen (2004,109–182) on tutkimuksissaan todennut, että ääripään temperamentit muuttavat enemmän ympäristöä, kun taas keskitason temperamentit muuttuvat ympäristön vaikutuksesta. Lapsen kasvun kannalta on merkittävää, miten hyvin hänen ja vanhempien temperamentit kohtaavat, sillä samanlainen temperamenttityyppi helpottaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

Alun perin persoonallisuuspsykologiaan termin temperamentti toivat Thomas ja Chess, joiden tutkimuksiin minunkin työni perustuu. Heidän mukaansa temperamentti perustuu siihen, että jokaisella ihmisellä on yksilöllinen tapa reagoida ympäristöönsä ja ympäristöllä yksilöön. (Keltikangas-Järvinen 2004, 36–44, Thomas & Chess 1989, 249–261.) Lukiessani erilaisia asioita, joilla temperamentti selitettiin, oli Thomasin ja Chessin interaktiivinen temperamenttiteoria mielestäni kaikkein selkein. Työssäni tulen Thomasin ja Chessin teorian lisäksi käsittelemään lyhyesti Bussin ja Plominin sekä Kaganin temperamenttiteorioita. Haastatteluni eivät niihin perustukaan, mutta on tärkeää tuoda esille, etteivät Thomas ja Chess ole ainoat temperamenttiteoreetikot.

5.2 Interaktiivinen temperamenttiteoria

Thomas ja Chess ovat tehneet yhden tärkeimmistä temperamenttitutkimuksista 1950-1980-luvulla, tutkimus oli nimeltään klassinen tutkimus. Tämän pohjalta he loivat interaktiivisen temperamenttiteorian, jossa he pitivät tärkeänä ympäristön ja yksilön välistä yhteensopivuutta. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70, Thomas & Chess 1989, 249–261.) Tähän teoriaan nojasin oman opinnäytetyöni teorian, sillä se on selkeä ja ymmärrettävä, vaikka temperamenteista ei olisi aiempaa tietoa.

Thomas ja Chess ovat listanneet yhdeksän eri temperamenttipiirrettä, joista he luovat kolme erilaista temperamenttityyppiä. Nämä yhdeksän piirrettä ovat: aktiivisuus, rytmisyys, lähestyminen tai vetäytyminen, sopeutuminen, vastaus- eli responsiivisuuskynnys, reaktioiden intensiivisyys tai voimakkuus, mielialan laatu ja häirittevyys. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Haastateltavilleni temperamenttipiirteiden nimeäminen oli suhteellisen vaikeaa ja kaikissa esille tuli tavallaan negatiivisia piirteitä, kuten äkkipikaisuus ja impulsiivisuus. Jonkin verran piirteitä oli helppo nimetä piirteitä, mutta oikeastaan yhtään piirrettä, interaktiivisessa temperamenttiteoriassa olevaa piirrettä, eivät haastateltavat tuoneet esille suoraan. Kuitenkin heidän vastauksistaan voidaan ymmärtää, mitä he piirteillä tarkoittivat, kun he toivat esille kuvaavia adjektiiveja. Tarkentavista kysymyksistä huolimatta vastaajat toivat esille tiettyihin temperamenttityyppeihin liittyä asioita enemmän kuin varsinaisesti piirteitä. Muita asioita, jotka haastatteluissa tulivat esille piirteisiin liittyen tuon esille myöhemmin eri temperamenttityyppejä käsiteltäessä.

Temperamenttipiirteenä aktiivisuus tarkoittaa lapsen motorista aktiivisuutta, miten paljon hän on liikkeellä verrattaessa paikalla vietettyyn aikaan. Aktiivisuudella tarkoitetaan liikkumisen lisäksi lapsen paikallaan olemisen sietämistä. Rytmisyys tarkoittaa lapsen biologisten toimintojen säännöllisyyttä, kuten unta ja hereillä oloa tai syömisaikoja. Lapsi voi olla näissä asioissa joko ennustettava tai ennalta arvaamaton. Ennustettava lapsi herää, syö ja nukkuu suunnilleen samoihin aikoihin jo ihan pienestä pitäen. Ennalta arvaamaton lapsi voi heräillä, syödä ja nukkua aina eri aikaan. Jotkin näistä piirteistä muuttuvat iän myötä, mutta toiset säilyvät samanlaisina läpi elämän. Tällainen läpi elämän säilyvä asia on esimerkiksi aamu- tai iltaunisuus, se ei käänny elämän aikana päinvastaiseksi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Rytmisyyden määrittelemisen osoittautui haastateltaville yllättävän vaikeaksi, eivätkä kaksi haastateltavista osanneet nimetä sitä lainkaan. Yhdellä haastateltavista oli selkeä käsitys, mitä rytmisyydellä tarkoitetaan.

”...rytmisyys ja sopeutuminen liittyvät minusta yhteen, se on semmosta asioiden sujuvuutta. lapsi niinkö järjestellee niitä asioita ja laittaa niitä lokeroihinsa ja hallitsee elämää..” (vastaaja 2.)

Kolmas temperamenttipiirre on lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa, mikä tarkoittaa lapsen ensimmäistä reaktiota uusissa tilanteissa. Tämä piirre näkyy aina, kun lapsi kohtaa jotakin uutta ja ennalta arvaamatonta. Tällöin lapsella on yleensä kaksi tapaa reagoida, joko hän lähestyy tilannetta rohkeasti tai katselee pitkään ennen kuin tuntee olonsa turvalliseksi. Tämä ensiksi tuleva reaktio määräytyy aina synnynnäisen temperamentin mukaan. Lähestymisestä tai vetäytymisestä puhuttaessa tulee vetäytymiselle helposti negatiivinen sävy. Ei kuitenkaan ole niin, että vetäytyminen olisi negatiivinen asia, vaan tietynlainen varautuneisuus uusissa tilanteissa on tervettä. Sopeutuminen liittyy olennaisesti lähestymiseen ja vetäytymiseen, sillä se kertoo, kuinka nopeasti ensireaktion jälkeen lapsi joustaa ja mukautuu uuteen tilanteeseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vetäytyvä lapsi sopeutuisi välttämättä hitaasti tai lähestyvä lapsi nopeasti, vaan tilanne voi olla toisin päin. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Vastaus- eli responsiivisuuskynnys kertoo, kuinka suuren ärsykkeen lapsi tarvitsee, jotta hänessä tapahtuisi näkyviä reaktioita. Mikäli tämä kynnyks on matala, voi reaktio näkyä jo pienestä ärsykkeestä. Vastaavasti kynnyksen ollessa on korkea, tulee ärsykkeenkin olla voimakas. Tämän piirteen selvittäminen helpottuu, kun lapsi kasvaa. Olennaisena asiana responsiivisuuskynnykseen liittyy piirre reaktioiden intensiivisyys ja voimakkuus, mikä tarkoittaa sitä energiamäärää, jonka lapsi käyttää antaessaan vastauksen ärsykkeeseen. Reaktioiden katsotaan olevan intensiivisiä silloin, jos tunteet tulevat esille selvästi ja näkyvästi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Vastaus- eli responsiivisuuskynnys oli ensin haastateltaville täysin vieras käsite, eivätkö he oikein saaneet kiinni, mitä sillä tarkoitetaan.

”...tästä ei kyllä tule mulle mitään mieleen, tai no hetkinen tai ehkä se on aktiivinen lapsi, jolla välähtää joka asiassa jotaki, en mä tuppee tommosta”(vastaaja 2.)

Seitsemäs temperamenttipiirre on mielialan laatu, joka kertoo siitä, suhtautuuko lapsi asioiden negatiivisesta vai positiivisesti, optimistisesti vai pessimistisesti. Piirre kertoo lapsen perusasenteen elämää kohtaan. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.) Tämä liittyy ensireaktioon, koska toinen lapsi näkee asiat enimmäkseen positiivisina ja toinen negatiivisina. Onko lasi puoliksi tyhjä vai puoliksi täysi? Positiivisella mielenlaadun ihminen ajattelee, että lasi on puoliksi täysi ja negatiivinen, että se on puoliksi tyhjä.

Kaksi viimeistä temperamenttipiirrettä, häirittevyys sekä tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys, liittyvät olennaisesti toisiinsa. Häirittevyydellä tarkoitetaan huomion kiinnittymisen nopeutta muuhun kuin tekeillä olevaan asiaan. Matalalla häirittevyydellä varustettu lapsi pystyy keskittymään omaan tekemiseensä, vaikka ympärillä tapahtuisi mitään. Korkean häirittevyuden omistava reagoi koko ajan kaikkeen, mitä ympärillä tapahtuu, niin että oma tekeminen unohtuu. Tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys tarkoittavat keskittymisen kestoa ja sitä kuinka kauan lapsi jaksaa jatkaa työtänsä vastoinkäymisistä huolimatta. Näihin molempiin piirteisiin vaikuttaa ikä, sillä iän myötä häirittevyys vähenee. Tarkkaavuus ja sinnikkyys lisääntyvät ja tästä syystä vertailu tuli aina tehdä samanikäisten lasten kesken. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Thomas ja Chess ovat keränneet nämä yhdeksän temperamenttipiirrettä kolmeksi eri temperamenttityypiksi, jotka ovat helppo, hitaasti lämpiävä ja vaikea. Toki on lapsia, jotka ei sovi suoraan näihin tyyppeihin, mutta suurin osa lapsista niihin sijoittuu. Tärkeää on lisäksi muistaa, että jokainen temperamentti on yhtä arvokas, vaikka nimi helposti antaa negatiivisen sävyn esimerkiksi vaikean temperamentin omistavalle lapselle. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

Yhdeksästä temperamenttipiirteistä muodostettuna helpon temperamentin lapsi on sellainen, jonka elämä on tasaisessa rytmisessä. Hän haluaa lähestyä uusia ihmisiä, tapahtumia ja esineitä mielellään. Hänelle elämä on puoli täysi eli suhtautuminen elämään on positiivista. Hän on sopeutuvainen muutoksiin, hänellä on korkea ärsytyksen kynnys ja hänelle tunteiden näyttäminen ei ole intensiivistä ja näkyvää. Helpon temperamentin edustajia lapsista on noin 40 prosenttia. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.)

”...tavallaan menee sillain, kun aikuinen ajattelee, se tuntuu että se on sillain helppo.” (vastaaja 2.)

”...menee niinkö ajatus..” (vastaaja 1.)

Nämä kaksi lainausta kuvaavat parhaiten haastateltavien käsitystä helposta temperamentista, jonka nimeäminen oli heille helppoa. Tuodakseni haastateltavien käsityksen helpon temperamentin lapsesta loin heidän antamien vastauksien pohjalta temperamenttiprofiilin, samoin toimin muidenkin temperamenttityyppien kanssa. Tämä temperamenttiprofiili perustuu piirrelistaan (liite 2.), jonka pohjalta he liittivät piirteitä temperamenttityyppeihin. Tähän käytin kaikkia yhdeksää temperamenttipiirrettä, joihin

he olivat jokaisen temperamentin kohdalla vastanneet. Haastateltavien mukaan helpon temperamentin lapsi on aktiivinen ja osallistuva, joka oma-aloitteisesti tulee mukaan toimintaan, mutta ei kuitenkaan ole yliaktiivinen. Tavallaan hän on keskivertolapsi, joka sijoittuu vaikean temperamentin vastapuolelle. Rytmisyydeltään lapsi on järjestelmällinen ja osaa jäsentää asioita. Hänen päivärytminsä on selkeä ja ennakoitava. Lapsen on helppo sopeutua uusiin ihmisiin ja tilanteisiin, mutta tavallaan sopeutuminen voi olla alistunutta. Uusissa tilanteissa lapsi on lähestyvä ja aidosti kiinnostunut asioita.

” ...nyt tämä on tätä ja hyväksyy tilanteen sillain positiivisessa mielessä, sopeutuminen voi olla myös semmosta alistumistaki, että kun en kerran mitään voi, niin ollaan sitten tässä.” (vastaaja 2.)

Haastateltavien mukaan vastaus- eli responsiivisuuskynnys ei helpon temperamentin lapsella ole korkea eikä matala, vaan siltä väliltä. Lapsella on hallitut reaktiot ja hän pystyy hallitsemaan tunteitaan. Hänen reaktionsa ovat myönteisiä, eivätkä aiheuta toisissa lapsissa vastareaktioita, vaikka olisivat voimakkaitakin. Mieliala on lapsella tasainen, hän ei ole pessimistinen. Toki hänen tunnetiloihinsa vaikuttavat päivän tapahtumat. Lapsi kestää jonkin verran häiriötä ympärillään ja pystyy silti keskittymään omaan tekemiseensä. Lapsella riittää sinnikkyyttä suorittaa tehtävä loppuun vastoinkäymisistä huolimatta. Hänellä on halu suorittaa tehtävät loppuun asti.

Hitaasti lämpiävä temperamentti Thomasin ja Chessin (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.) mukaan kertoo lapsen sopeutumisen olevan hidasta ja uusiin asioihin suhtautuminen negatiivisesta, eivätkä hänen reaktionsa eivät ole näkyviä ja voimakkaita, vaikka sisällä kuohuisi. Hänen rytminsä on tasainen ja hän vastustaa kaikkea uutta. Rytmien rikkominen saa hänet pois tolaltaan, jonka vuoksi yllätykset eivät ole hänelle mieleisiä. Hitaasti lämpiäviä lapsia on noin 15 prosenttia. Hitaasti lämpiävä temperamentti sijoittuu helpon ja vaikean temperamentin välimaastoon, koska helppo temperamentti vaatii vanhemmilta vähemmän kuin hitaasti lämpiävä temperamentti, kun vaikea temperamentti vaatii enemmän kuin hitaasti lämpiävä temperamentti.

Haastateltaville hitaasti lämpiävä temperamentti herätti paljon ajatuksia. Keskeisintä oli, että lapsi aluksi katselee ennen kuin lähtee toimintaan mukaan. Erotilanteet ovat heille usein vaikeita. Lapsi on aktiivinen, kun on tullut tutuksi tilanteen tai ihmisten kanssa, mutta se voi viedä jonkin verran aikaa.

”..saattaa näyttää päällepäin, että ei ole aktiivinen, mutta saattaa olla hirmu aktiivinen... saattaa olla hyvin rauhallinen, mutta seuraa, on kiinnostunut, ei vaan tuo itseään esille...en sanois, että matala aktiivisuus.”(vastaaja 4.)

Haastateltavien mukaan lapsi on rytmisyydeltään epärytminen ja rytmiin pääseminen voi viedä aikaa, mutta lapselle rytmi on kuitenkin tärkeä, sillä se luo turvan. Lapsen sopeutuminen on alistuvaa ja voi viedä aikaa, mutta ryhmään sisälle päästyään hän sopeutuu nopeasti. Lapsi on uusissa tilanteissa vetäytyvä ja häntä täytyy houkutella mukaan. Hän ei itse aktiivisesti hae kontaktia, vaan tarvitsee toisen tekemään aloitteen. Vastaukskynnys lapsella on korkea ja ärsykkeen tulee olla suuri ennen kuin näkyvää reaktiota tapahtuu. Sisäinen reaktio voi kuitenkin olla voimakas. Reagointi on hidasta ja reaktiot hitaita. Mieliä lapsella on tasainen, vaikka sisällä kuohuisi. Hitaasti lämpiävän temperamentin lapsi kestää jonkin verran häiriötä, mutta tutustumisvaiheessa voi häiriintyä nopeasti. Lapsi voi keskittyä omaan tekemiseensä, vaikka koko ajan tietäisi mitä ympärillä tapahtuu. Lapsi on sinnikäs ”sissi”, joka tekee tehtävänsä loppuun, jos on niin päättänyt.

Kolmas temperamenttityyppi on vaikea temperamentti, jonka katsotaan olevan helpon vastakohta. Tällaisen lapsen elämä on ennalta arvaamatonta, rytmiä ei oikeastaan ole, sopeutuminen uusiin tilanteisiin vie aikaa ja mielenlaatu on negatiivinen. Lapsi tarvitsee selvät rutiinit ja voi olla vetäytyvä sekä varautunut. Hänen tunteensa näkyvät ja kuuluvat voimakkaasti, olivatpa ne sitten iloa tai surua. Tällaisia lapsia on Thomasin ja Chessin mukaan kymmenen prosenttia. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–70.) Kasvattajalle vaikea temperamentti luo omat haasteensa, mutta ympäristön tulee kuitenkin olla sellainen, että sallii kaikkien temperamenttien näkymisen ja antaa jokaisella lapsella mahdollisuuden olla oma itsensä (Helenius & Korhonen 2008, 59).

Haastateltavien mielestä vaikean temperamentin lapsi on aikuiselta huomiota vaativa ja ottava. Hän kuuluu ja näkyy ryhmässä. Hän ottaa oman paikkansa vaikka väkisin. Vaikean temperamentin lapsen kaikki liittyvät aggressiivisuuden. Haastateltavat mainitsivat, että vaikeita lapsia ei oikeastaan ole ja temperamenttityypin nimi herätti negatiivisuudellaan paljon keskustelua. Aktiivisuudeltaan vaikea temperamentin lapsi on yliaktiivinen ja on koko ajan valppaana, mitä missäkin tapahtuu. Rytmiltään lapsi on epärytmisissä, mikä näkyy sopeutumisvaikeuksina ryhmässä. Uusissa tilanteissa ja uusien

ihmisten kanssa hän on lähestyvä, jopa uhkarohkea, mutta haastateltavien mukaan voi olla vetäytyväkin.

” ...ottaa tilanteesta kaiken irti...hakee paikkansa ja ottaa kontaktia, kun tulee vaikka joku sijainen tai opiskelija, niin ottaa kyllä kaiken irti...”(vastaaja 4.)

Haastateltavien mukaan vastauskynnys lapsella on matala ja pienikin ärsyke saa hänet reagoimaan näkyvästi ja kuuluvasti. Mielialan laatu lapsella on vaihteleva ja mielialan hallinta voi olla haastavaa. Häiriötä hän ei juuri siedä, koska on kiinnostunut kaikesta yhtä aikaa. Huomion saaminen tekemiseen on kuitenkin helppo palauttaa. Sinnikkyys on vaikean temperamentin lapsella heikko, eikä tehtävien tekeminen loppuun ole aina mieleistä, mutta halutessaan tehtävät tulevat tehtyä. Kaikki haastateltavat sanoivat peilaavansa koko ajan oman ryhmänsä lapsiin jokaista temperamenttia. Tärkeä huomio haastateltavilta oli, että temperamenteista voi olla sekoituksia ja eri voimakkuuksia, eikä kaikista lapsista pysty temperamenttia suoraan edes nimeämään.

Tutkimuskysymykseeni, kuinka lastentarhanopettaja tunnistavat lasten temperamentteja sain selkeästi vastauksen, että ne tunnistetaan paremmin kuin ehkä oli itse ymmärretty. Haastateltavat tiesivät paljon ja osasivat hyvin peilata eri temperamenttityyppjä oman lapsiryhmänsä lapsiin. Haastateltavat pohtia omaa temperamenttien tunnistamista monelta eri suunnalta ja heidän vastauksistaan näki, että osasivat oman lapsiryhmänsä lapset pääosin johonkin temperamenttityyppiin liittää. Esikouluryhmässä työskentelevien oli selvästi helpompaa määritellä lapsien temperamentteja, mikä johtunee siitä, että lapset ovat jo isompia, jolloin temperamentit tulevat selvemmin esille. Lastentarhanopettajilla, jotka työskentelevät 3-5-vuotiaiden ryhmässä oli useampia lapsia, joille he eivät selvää temperamenttia löytäneet. Tämä voi johtua lapsen iästä ja osaksi lapsiryhmän koostakin, sillä esikouluryhmät olivat pienempiä kuin 3-5-vuotiaiden ryhmät. Tämä voi olla syynä siksi, että lapsien havainnointiin ja temperamenttien tunnistamiselle jää vähemmän aikaa.

5.3 Bussin & Plomin ja Kaganin temperamenttiteoriat suhteessa interaktiiviseen temperamenttiteoriaan

Tässä osiossa vertaan Bussin & Plominin ja Kaganin temperamenttiteorioita interaktiiviseen temperamenttiteoriaan. Thomasin ja Chessin interaktiivinen temperamenttiteoria perustui yhdeksään piirteeseen ja kolmeen temperamenttityyppiin, mutta Buss & Plomin pystyivät kolmen piirteen avulla nimeämään nämä samat kolme temperamenttityyppiä. Kaganin teoria taas loi ihan omat tyyppinsä, jotka olivat estynyt ja ei-estynyt. Bussin & Plomin tutkimuksien mukaan nämä kolme piirrettä ovat emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus. Tärkeää on mainita, että Kaganin sekä Buss & Plominin teorit on luotu interaktiivisen temperamenttiteoria pohjalta, mikä voi olla vaikuttamassa niiden sisältöön. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–101.)

Kaikki kolme tutkimusta on luotu tiettyjen perusasioiden pohjalta. Bussin & Plomin määrittivät, että piirteiden tulee selittää ihmisen yksilöllisiä eroja ja tulla näkyviin ennen kahta ikävuotta. Samoin Kagan määritteli, että ero lapsissa tulevat esille ennen kuin he täyttävät kaksi vuotta. Interaktiivisessa temperamenttiteoriassa tärkeänä pidettiin ihmisen ja ympäristön vuorovaikutusta. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–101.)

Kaganin teorian pohjalla on käsitys, että temperamentti voidaan määrittellä ihmisen suhtautumisesta uusiin asioihin, tilanteisiin ja ihmisiin. Tästä syystä Kagan määritteli, että ihmiset voidaan jakaa kahteen tyyppiin, mutta huomasi pian, että vain 20 prosenttia pystyttiin nimeämään estyneeksi tai ei-estyneeksi. Tästä hän päätteli, että ihminen on joko estynyt tai ei-estynyt tai ei kumpaakaan niistä. Estyneellä lapsella hän tarkoittaa sellaista, joka on arka, hiljainen, herkkä, pelokas ja huolestunut. Ei-estyneellä hän tarkoittaa iloista, spontaania ja elämänmyönteistä lasta. Interaktiivisen temperamenttiteorian kolmeen temperamenttityyppiin pystyttiin sijoittamaan 65 prosenttia lapsista, mikä tekee interaktiivisesta temperamenttiteoriasta kattavamman kuin Kaganin teoriasta. Interaktiivisessa temperamenttiteoriassa lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa on vain yksi piirteistä, joka määrittää temperamenttityypin syntymistä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–101.)

Bussin & Plomin teoriassa, emotionaalisuudella tarkoitetaan kolmea asiaa, emootioiden kokemista eli tuntemista, niiden ilmaisemista ja heräämistä. Heidän mukaansa ihmisellä on kolme perusemootiota, viha, pelko ja seksuaalinen virittäytyminen, jotka näkyvät

helposti ulospäin. Sukupuolien välille he löysivät perusemootiossa eron, minkä mukaan tytöt kokevat enemmän pelkoa ja pojat vihaa. Aktiivisuus Bussin ja Plomin teoriassa tarkoittaa aivan eri asiaa kuin interaktiivisessa teoriassa. Buss & Plomin määrittelevät aktiivisuuden energian pysymiseksi ja nopeudeksi, kun taas interaktiivinen temperamenttiteoria määritteli sen motoriseksi aktiivisuudeksi suhteessa paikalla olemiseen. Sosiaalisuus temperamenttipiirteenä tarkoittaa seurasta nauttimista, seuraan hakeutumista ja yksinolon määrää. Tässä piirteessä on kaksi erilaista tyyppiä, toinen hakeutuu toisten seuraan jatkuvasti ja nauttii siitä ja toinen taas nauttii yksinolosta, eikä hakeudu toisten seuraan. Voidaanko tästä siis päätellä, että jos viihdyt paremmin yksin kuin seurassa olet epäsosiaalinen. (Keltikangas-Järvinen 2004, 71–89.)

Verrattaessa näitä kolmea temperamenttiteoriaa voidaan löytää paljon samaa, mutta hyvin paljon erilaista. Oman työni pohjaksi valitsin interaktiivisen temperamenttiteorian, koska siinä piirteitä oli enemmän kuin Bussin ja Plominin teoriassa. Tämä helpottaa temperamenttipiirteiden ja sitä kautta temperamenttityyppien luomista. Kaganin teoria löysi vain pienelle määrälle ihmisiä oman kategoriansa, mikä mielestäni ei työni kannalta antanut riittävän laajoja vastauksia tutkimuskysymyksiini.

6 POHDINTA

Työni antaa uutta tietoa temperamenttien tunnistamisesta ja niiden hyödyntämisestä päivähoitossa. Ennen kaikkea se avasi haastateltavilleni käsityksen, mitä he oikeastaan työssään tekevät, tietämättään. Tämä on tärkeä tieto. Temperamenttien tuntemus oli lastentarhanopettajien keskuudessa hyvää ja asioita oikeasti pohdittiin yksin ja työyhteisön kanssa. Haastateltujen lastentarhanopettajien ja heidän työyhteisönsä kannalta työni nosti temperamentteihin liittyvät asiat laajempaan keskusteluun. Ei voi unohtaa päivähoitossa olevien lapsien saaman edun merkitystä. Kun lastentarhanopettajien tieto temperamenteista lisääntyi, niin se väistämättä vaikuttaa lastenkin arkeen. Nyt eri temperamentteja ymmärretään ehkä paremmin kuin ennen tai ainakin tietoisesti mietitään ja puhutaan niistä enemmän. Suurin merkitys työlläni onkin lastentarhanopettajien ja heidän työyhteisöjensä tasolle. Työni kuitenkin menee myös tutkimusluvan myöntäneelle, jolloin esimiestasollakin ollaan tietoisia työn tuloksista, mikä voi mahdollistaa temperamentteihin liittyvää koulutusta.

Temperamenttityypeistä jokaisen sanottiin olevan yhtä arvokas, mutta silti vaikeaan temperamenttiin liitettiin paljon negatiivisia asioita. Todellisuudessa vaikean temperamentin ihmiset pärjäävät hyvin, sillä he uskaltavat tuoda esille itseään ja ottaa, mitä tahtovat. Hitaasti lämpiävä temperamentti nähtiin joiltain osin negatiivisena, mutta eihän harkitsevuus ja suinpäin tilanteisiin menemättömyys ole aina pelkästään huono asia. Työelämä vaatii jatkuvaa muutosta ja hitaasti lämpiävän temperamentin ihmiselle sopeutuminen voi tuottaa tuskaa. Helppo temperamentti antaa helposti sellaisen käsityksen, että se on toivottavin, mutta ei näin kuitenkaan ole, sillä helpon temperamentin ihmisellä voi olla vaikeata sanaa ei ja toisten miellyttäminen voi helposti uuvuttaa.

Haastateltavien oli helpoin määritellä erilaisia piirteitä hitaasti lämpiävälle ja vaikealle temperamentille. Tämä voi johtua siitä, että helppo temperamentti ei näy eikä kuulu ja siksi se voi helposti jäädä huomiotta. Vaikean temperamentin sanottiin kiinnostavan eniten huomiota, mikä voi johtaa siihen, että se huomio on pois toisilta lapsilta. Vaikeaan temperamenttiin liittyy vilkkaus ja rajan vetäminen vilkkauksen ja ylivilkkauksen välille voi olla vaikeaa (Koivunen 2009, 19–24). Tämän vuoksi lapsi voi saada turhaan adhd- leiman, vaikka lapsi olisi vain temperamenttityypiltään vilkas. En tietenkään tarkoita, että kaikki asiat selittyisivät pelkästään temperamentilla, mutta

nykypäivänä helposti diagnosoidaan lapsia jonkin erityisen piirteen vuoksi. Joskus oikein miettii, onko erityislasten määrä oikeasti kasvanut vai saavatko he helpommin diagnoosin. Onko yhteiskunnastamme tullut erilaisuutta sietämätön vai miksi erityislasten määrä kasvaa? Diagnoosiin saaminen on silloin varmasti kohdallaan, kun se takaa lapselle tarvittavan avun, mutta muuten en aina ymmärrä sen tarpeellisuutta.

Työssäni esille noussut kasvattajan rooli erilaisten temperamenttien ohjaamisessa on merkittävä, sillä aikuisella on päivähoitossa vastuu lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Lapsen yksilöllinen kunnioittaminen lähtee temperamenttien tuntemuksesta, sillä se muodostaa persoonallisuudelle tärkeän pohjan. Tärkeää oli huomata, että lastentarhanopettajat tiedostavat oman merkityksensä ryhmän toiminnassa ja ovat valmiita tukemaan sitä kaikin keinoin. Kasvattajan ja lapsen temperamentin yhdessä toimiminen luo omat haasteensa päivähoitoon, sillä eri temperamenttityyppien vuorovaikutus voi olla hetkittäin hankalaa. Tämä vaatii kasvattajalta vahvaa ammattitaitoa, mitä haastateltavilta tuntui löytyvän.

Haastatteluissa suunnitteluaika aiheutti paljon keskusteltua ja varsinkin tiimipalaverien puuttuminen ja yhteisen suunnittelun vähyys. Tämä varmasti hankaloittaa tiimi työntekemistä, kun ei ole mahdollisuutta keskustella asioista yhteisesti. Yksin tehtävä suunnitteluaika koettiin riittäväksi, mutta se ei riitä, kun tehdään työtä yhdessä yhteisen päämäärän eteen eli lasten hyvinvoinnin. Lisäksi tulee muistaa, että asioiden sopiminen ohimennen, vaikkapa ulkoilutilanteessa johtaa aitoihin vaaratilanteisiin, kun lapsiin keskittyminen herpaantuu. Tämän vuoksi tiimipalaverin aika ilman keskeytyksiä pitäisi jotenkin pystyä takaamaan kaikille.

Päivähoidon toimintaa ohjaavassa varhaiskasvatussuunnitelmassa ei suoraan temperamenttia mainittu, mutta rivien välistä sen sieltä pystyi löytämään. Temperamentit vaikuttavat niin moneen asiaan lapsen elämässä, että se pitäisi mielestäni selvemmin tuoda esille myös ohjaavissa asiakirjoissa. Toisaalta lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa käydään läpi lapsen yksilöllisyyttä ja siinä on paikka, jossa voidaan pohtia myös temperamenttia. Luultavasti vanhemmat eivät ole tiedostaneet koko asiaa ja temperamenttien tuntemus olisi heillekin avuksi lapsen kotikasvatuksessa.

Jatkotoimenpiteenä ehdottaisin, että kaikki lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat päivähoitossa koulutettaisiin temperamenttietoisiksi. Ennen kaikkea olisi tärkeää saada tietoa erilaisten temperamenttien ohjaamisesta oikein sekä temperamentiin liittyvän käytöksen ja erityisyyden erottamista tulisi helpottaa. Uskon, että temperamenttien tunnistaminen voisi jonkin verran vähentää erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia, mutta samalla olen sitä mieltä, ettei kaikkia asioita kuitenkaan voida selittää pelkästään temperamenttieroilla.

Mikäli olisin jatkamassa aiheen tutkimista, tekisin luultavasti kvantitatiivisen tutkimuksen kaikille lastentarhanopettajille samalla alueella kuin nyt. Tutkimuksessa selvittäisin laajemmin temperamenttien tuntemusta ja pyytäisin määrittelemään piirteet ennen kuin laittaisin ne johonkin temperamenttityyppiin. Lisäksi kartoittaisin tarkemmin suunnitteluajan käyttämistä ja toiveita sen suhteen. Vaikka tämä ei suoraan liitykään temperamentteihin, niin se herätti haastateltavissa kovasti keskustelua. Tämän vuoksi katsoisin tärkeäksi selvittää laajemmin, miten asiat toimivat ja miten niitä voitaisiin parantaa. Jonkin verran kiinnostuisi tutkia temperamenttiasioita siltäkin kannalta, kuinka paljon vanhemman ja kasvattajan välillä käsitys lapsen temperamentista eroaa toisistaan. Tämä tutkimusaihe nousi siitä ajatuksesta, että lapsi voi olla kotona hyvin erilainen kuin päivähoitossa ja olla että vanhemmat ja kasvattaja näkevät lapsesta erilaiset asiat. Voisi olla mielenkiintoista kartoittaa vanhempien näkemys oman lapsen temperamentista.

LÄHTEET

- Anttila, R., Eronen S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2007. Persoona 2-Kehityspsykologia. 3-5. uudistettu painos. Edita Prima Oy; Helsinki.
- Dunderfelt, T. 1999. Henkilökemia-yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. 3.painos. WSOY; Juva.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat - Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 3.uudistettu ja täydennetty painos. Gummerus Kirjapaino oy, Jyväskylä. 179–203.
- Eskola, J. & Suoranta J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat- Johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Werner Söderström Osakeyhtiö oppimateriaalit, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11.painos. Gummerus Kirjapaino oy; Jyväskylä.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti- ihmisen yksilöllisyys. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2009. Temperamentti- persoonallisuuden biologinen selkäranka. Teoksessa Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.) 2009. Meitä on moneksi- Persoonallisuuden psykologiset perusteet. 49–70.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito- Työkaluja sujuvaan arkeen. WS Bookwell; Juva.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityspsykologia-matkalla muutokseen. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. 2009. Persoonallisuuden käsite psykologiassa. Teoksessa Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.) 2009. Meitä on moneksi- Persoonallisuuden psykologiset perusteet. 13–29.

- Ojanen, M., Anttila, R., Lähdesmäki, M., Oksala, E. & Paavilainen, P. 2004. Persoonapersonallisuuspsykologia. Edita Prima Oy; Helsinki.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Teemahaastattelu. tulostettu 29.11.2010 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html>.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Teemoittelu. tulostettu 29.11.2010 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>.
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2006. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. painos. Gummerus Kirjapaino Oy; Saarijärvi.
- Thomas, A. & Chess, S. Temperament and personality. Teoksessa Kohnstamm, G.A., Bates, J.A. & Rothbart, M.K. (toim.) 1989. Temperament in childhood. Essex: Wiley. 249 – 261.
- Työmarkkinalaitos 2010. Kunnallinen yleinen työ- ja virkaehtosopimus 2010-2011. Otava Kirjapaino Oy, Helsinki.
- Vastamäki, J & Eskola, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Gummerus Kirjapaino oy, Jyväskylä. 24–42.
- Viljamaa, J. 2009. Mitä minä teen tämän lapsen kanssa? Haastavan lapsen kasvat. WS Bookwell, Juva.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Peruspalvelukuntayhtymä VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
Kallio
Varhaiskasvatuspalvelut

Viranhaltija:
Palvelujohtaja/Varhaiskasvatuspalvelut

Päivämäärä Pykälä
03.02.2011 5

Asia:	Tutkimusluvan myöntäminen Eeva-Leena Koivurannalle	
Perustelut:	<p>Eeva-Leena Koivuranta anoo tutkimuslupaa Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulun sosionomiopintoihin liittyen.</p> <p>Luvan hakijan tarkoituksena on tehdä tutkimus, jossa on tarkoituksena tutkia erilaisten temperamenttien tuntemusta lastentarhanopettajien keskuudessa ja sitä, käyttävätkö he tätä tietoa hyödykseen toiminnan suunnittelussa.</p> <p>Tutkimuksen nimi: Temperamentit ja päivähoidon toiminnan suunnittelu.</p> <p>Tutkimuksen kohderyhmänä ovat neljä pitkään työssä ollutta lastentarhanopettajaa Nivalasta, jotka työskentelevät 3-5-vuotiaiden ryhmässä.</p> <p>Päiväkohoidon palvelupäällikkö Sari Suhonen puoltaa tutkimusluvan myöntämistä.</p>	
Päätös:	<p>Myönnetään Eeva-Leena Koivurannalle lupa tutkimuksen tekemiseen opinnäytetyötä varten. Työn tarkoituksena on tutkia erilaisten temperamenttien tuntemusta lastentarhanopettajien keskuudessa ja sitä, käyttävätkö he tätä tietoa hyödykseen toiminnan suunnittelussa.</p> <p>Tutkimukselta edellytetään, että tutkimusraportista ei pysty yksilöimään haastateltavien tai mahdollisesti yksittäisten lasten henkilöllisyyttä.</p>	
Allekirjoitus:	<p>Palvelujohtaja/Varhaiskasvatuspalvelut <i>Marja Ranta-Niikku</i> Marja Ranta-Niikku</p>	
Pöytäkirjan nähtävänäpito	Tämä päätös on yleisesti nähtävänä päätöksentekijän virkahuoneessa päätöspäivän jälkeisenä tiistaina klo 9-12.	
Oikaisuvaatimus	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa tai kunnan jäsen.	
Oikaisuvaatimusviranomaisen	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, osoite ja postiosoite Peruspalvelukuntayhtymä Kallio / Johtokunta Vierimaantie 5 84100 YLIVIESKA	
Oikaisuvaatimusaika, sisältö ja toimittaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähittämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perustelueen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusaajan päättymistä.	
Tiedoksianto	<p>Kenelle: Eeva-Leena Koivuranta, palvelupäällikkö Sari Suhonen</p> <p>☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan</p> <p>☒ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä</p> <p>☒ Muulla tavoin: sisäinen posti</p>	<p>Pvm: 3.2.2011</p> <p>☐ Luovutettu:</p> <p>Vastaanottajan allekirjoitus</p>
Täytäntöönpanoa varten tiedoksi	<p>Pvm: 3.2.2011</p> <p>Nimi:</p>	Sähköpostiosoite:

Liite 2. Piirrelista

Piirteet sijoitettavaksi temperamentteihin, helppo, hitaasti lämpiävä ja vaikea

aktiivisuus

rytmisyys

lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa

sopeutuminen

vastaus- eli responsivisuuskynnys

reaktioiden intensiivisyys tai voimakkuus

mielialan laatu

häirittevyys sekä tarkkaavuuden kesto

sinnikkyys

Liite 3. Saatekirje ja Teemarunko

Hei haastateltavaksi lupautunut!

Olen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskeleva Eeva-Leena Koivuranta ja olen tekemässä opinnäytetyötä lastentarhanopettajien temperamenttien tunnistamisesta ja tiedon hyödyntämisestä toiminnan suunnittelussa. Tutkimuskysymykseni ovat, miten lastentarhanopettajat tunnistavat erilaisia temperamentteja ja miten he käyttävät tätä tietoisuutta hyväkseen suunnitellessaan päivähoiton toimintaa?

Kerään aineistoni teemahaastattelu-menetelmää käyttäen, mikä käytännössä tarkoittaa, että minulle on neljä teemaa, joiden ympäriltä asioita kyselen. Alapuolelle olen laittanut listan niistä teemoista, joita tulen käsittelemään kanssanne. Kaikilta ei välttämättä kysyä asioita samalla tavalla, jos asiat tulevat muussa kohtaa jo esille. Haastattelun yhteensä neljää henkilöä ja jokaiseen haastatteluun olen varannut aikaa kaksi tuntia. Haastattelut tallentuvat nauhalle, jotka opinnäytteeni valmistumisen jälkeen tuhoan. Nimenne, yksittäinen lapsi tai työpaikkanne ei esiinny opinnäytteessäni suoraan, joten teitä ei siitä voida tunnistaa. Haastatteluun teidän ei tarvitse valmistautua mitenkään, riittää että olette suostuneet paikalle. Kiitos siitä!

Haastattelun teemarunko

1. Taustatiedot
koulutus, työssäoloaika, ikäryhmä, mahdollinen lisäkoulutus
2. Temperamenttien tuntemus
merkitys, opinnoissa käsittely,
3. Temperamenttipiirteiden tuntemus
piirteet, sijoittaminen eri temperamentteihin(vaikea, hitaasti lämpiävä, helppo), ryhmässä esiintyvät temperamentit,
4. Toiminnan suunnittelu
organisointi, temperamenttien huomioiminen, pienryhmät, opetus

Terveisin: Eeva-Leena Koivuranta